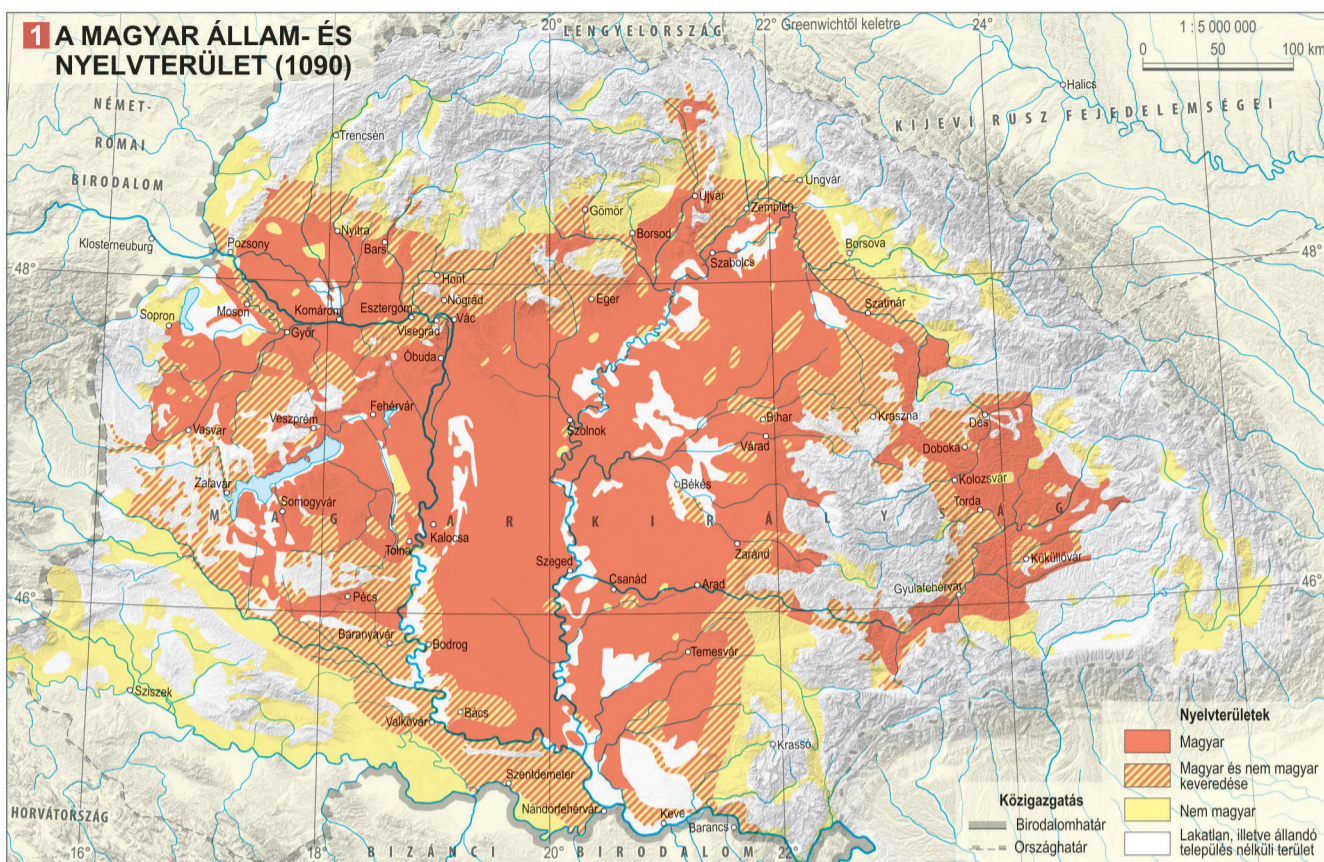

MAGYARORSZÁG ÉS A MAGYAROK

Kocsis Károly

Európa népeinek, nemzeteinek globális térbeli koncentrációja, őshonos településterületük viszonya nemzetállamaik jelen kiterjedéséhez meglehetősen nagy eltéréseket mutat. A különböző okok miatt lezajlott nemzetközi vándorlások, esetenként országhatár-változások következtében gyakran előfordul, hogy egyes etnikai származási, nyelvi közösségek (pl. írek, portugálok, skótok, olaszok, németek) tagjainak többsége nem saját nemzetállamának területén él. Azok száma sem csekély, akiknek 30–50%-a él a róluk elnevezett ország határain túl (pl. görögök, franciák, svédok, lengyelek, ukránok, szerbek). Az utóbbi kategóriába tartozik a Föld 14,2 millióra becsült *magyar közössége* is, amelynek csupán *kétharmada (9,4 millió) él Magyarország jelenlegi területén*. Egy adott nemzet területi, nemzetállami koncentrációja nem csupán a nemzetközi vándorlásoktól, hanem az államhatár-változásoktól is függ. Európa keleti felében a jelenlegi államhatárok többnyire a két világháború, valamint a szövetségi államok felbomlása (1991–1999) nyomán jöttek létre, és csak elvétve igazodtak a nyelvi és etnikai határokhoz. Ennek megfelelően egy adott etnikai-nyelvi közösség őshonos településterülete lehet nagyobb és kisebb is, mint nemzetállamának kiterjedése, de arra is van példa, hogy az adott állam határa ma már szinte teljes egészében nyelvhatár (pl. Csehország, Lengyelország). *Magyarország* jelenlegi területe lényegesen kisebb, mint a *magyarok* őshonos településterülete, hiszen a számára vesztes világháborúk után a békeszerződések (1920, 1947) ezeréves történelmi területének csupán harmadát hagyták meg. Ennek következményeként 2022-ben a jelenlegi magyar határokon túl élő 4,8 millió magyar közül *1,9 millió* kivándorlás révén már diaszpórában élt és talált új otthonra, többnyire Amerikában és Nyugat-Európában.

sultak. A Magyar Királyság területe a kb. 330 ezer km²-re becsülhető. Ez teljes egészében magában foglalta a magyarok (feltehetően magyarul beszélők) településterületét, mely a Kniezsa I. (1938) térképe alapján végzett számításaink szerint 123 ezer km²-re, a lakott területek kb. kétharmadára terjedt ki. Ebben az időszakban az ország területének 42%-a még lakatlan volt **1** **2**. A magyarok 11. századi településterülete alapvetően az Alföldre, a Kisalföldre, az Erdélyi-medencére, az erdős

(főként tölgyes) sztyeppre, a stratégiai fekvésű folyóvölgyekre és az alacsony dombvidéki területekre terjedt ki.

1091-ben a Magyar Királyság részévé vált *Horvátország*, mely 1102–1918 között perszonálunió formájában alkotott államközösséget Magyarországgal. A 12–15. század folyamán változó ideig és kiterjedésben kapcsolódtak a magyar államhoz egyes észak-balkáni területek is; így a Magyar Királyság területe a 13. század első felében kb. 390 ezer km²-re terjedt ki.

2 A MAGYARSÁG RÉSZESÉDESE A KÁRPÁT-MEDENCE ÉS A MAGYAR ÁLLAM TERÜLETÉBŐL ÉS NÉPESSÉGÉBŐL (1090–2011)

év	Kárpát-medence				Magyar állam (1090–1910 között a magyar Szent Korona országai)					
	területe (km ²)	népessége (ezer fő)	területe (km ²)	népessége (ezer fő)	területe (km ²)	népessége (ezer fő)	területe (km ²)	népessége (ezer fő)	területe (km ²)	népessége (ezer fő)
1090	311 099	123 425	119 900	1 000	700	329 623	148 853	137 310	1 100	700
1495	311 099	135 102	93 032	3 100	2 050	354 462	135 010	97 923	3 500	2 050
1590	311 099	111 689	100 640	3 762	1 759	202 013	66 206	71 143	2 624	1 200
1787	311 099	93 386	77 125	9 210	3 250	324 281	93 386	82 620	9 362	3 250
1880	311 099	110 335	47 805	15 322	6 441	325 411	110 335	53 296	15 642	6 445
1910	311 099	117 073	47 792	20 414	10 035	325 411	117 073	53 255	20 886	10 051
1930	311 099	112 328	47 865	22 723	10 526	93 073	80 365	6 522	8 688	8 001
1941	311 099	115 905	47 865	24 305	11 953	172 204	111 001	20 228	14 683	11 365
1960	311 099	114 319	47 945	26 335	12 508	93 023	86 036	6 468	9 961	9 837
1990	311 099	112 654	48 262	30 200	12 843	93 023	86 135	6 471	10 375	10 142
2011	311 099	109 563	47 865	28 540	11 830	93 023	85 560	6 522	9 938	9 741

év	Kárpát-medence			Magyar állam (1090–1910 között a magyar Szent Korona országai)						
	területe (%)	népessége (%)	területe (%)	népessége (%)	területe (%)	népessége (%)	területe (%)	népessége (%)	területe (%)	népessége (%)
1090	100	40,0	38,8	100	70,0	100	45,2	41,7	100	63,6
1495	100	43,8	30,1	100	66,1	100	38,1	27,6	100	58,6
1590	100	35,9	32,3	100	46,7	100	32,8	35,2	100	45,7
1787	100	30,3	25,0	100	35,3	100	28,8	25,5	100	34,7
1880	100	35,7	15,5	100	42,0	100	33,9	16,4	100	41,2
1910	100	37,9	15,5	100	49,2	100	36,0	16,4	100	48,1
1930	100	36,4	15,5	100	46,3	100	36,3	7,0	100	92,1
1941	100	37,5	15,5	100	49,2	100	64,5	11,7	100	77,4
1960	100	37,0	15,5	100	47,5	100	92,5	7,0	100	98,8
1990	100	36,5	15,6	100	42,5	100	92,6	7,0	100	97,8
2011	100	35,5	15,5	100	41,5	100	92,0	7,0	100	98,0

Magyarok a Kárpát-medencében

A magyar honfoglalástól a 19. századig, a modern nemzetek kialakulásáig, az első népszámlálásaink időszejéig nem könnyű a magyar állam pontos kiterjedését rekonstruálni, de a magyar településterület legalább hozzávetőleges meghatározása még nehezebb feladatnak számít. A közép- és kora újkor időszakában (a natio, nemzet, etnikai identitás maihoz képest teljesen más jelentése miatt) legfeljebb a magyar nyelvűek által dominánsan lakott területek meghatározására vállalkozhatunk különböző információk (pl. a földrajzi nevek eredetének, valamint az adófizetők családnévének nyelvi elemzése, településtörténeti monográfiák, helynévregiszterekben található, a lakosság domináns nyelvére utaló adatok) összegzése alapján.

A középkori magyar állam (895–1526)

A 9. század vége és a 10. század dereka között lezajlott magyar honfoglalással létrejött magyar fejedelemség kitöltötte a Kárpátok, az Alpok és a Dinári-hegyvidék közötti területet. A birtokba vett Kárpát-medence akkori népességszáma a történelmi becslések szerint legfeljebb 600 ezer lehetett, közülük talán 400 ezer főt tehetnek ki a honfoglalók. A Német-római Birodalom létrejött, a magyar keresztény királyság Szent István által történő megalapítása után a magyar állam határai a Kárpátok vonala mentén és nyugat felé is állandó-

A 11–13. században a magyar nyelvterület is jelentősen megnőtt a hegyvidéki peremek irányában, különösen azok folyóvölgyeiben. E folyamat Erdélyben, először a déli, majd a keleti területeken az akkor már biztosan magyar nyelvű *székelyek* betelepítésének következménye volt. Ebben az időszakban jelentek meg az első jelentős, *határon túli magyar közösségek*, a *Déli-Kárpátok előterében*, a Szörényi bántság északi részén, a Havasalföldnek a Praha és a Bodza közötti területén. A tatárjárás (1241–1242) és a fokozódó román bevándorlás folytán ezek a magyar közösségek a későbbi századokban egyre inkább felmorzsolódtak, de a Magyarországról (Máramarosból) kiinduló 14. századi moldvai román államalapítással párhuzamosan egyre jelentősebb lett a *magyar kivándorlás a Keleti-Kárpátok keleti (moldvai) előterébe*, ahol az újabb kivándorlási hullámokkal gyarapodó leszármazottaik máig őrzik katolikus vallásukat és kis részben archaikus magyar nyelvüket is.

Ebben az időszakban, főleg a 13–14. században zajlott le a *kunok és jászok* betelepítése főként az Alföld középső, gyér népességű, illetve jórészt lakatlan részére.

A 14. és 15. században dinasztikus okok és hódítások miatt előfordult, hogy a magyar király által uralt terület jóval nagyobb volt, mint a kb. 311 ezer km²-nyi Kárpát-medence (pl. Nagy Lajos uralkodásának végén 627 ezer km², Hunyadi Mátyás halálakor 495 ezer km²).

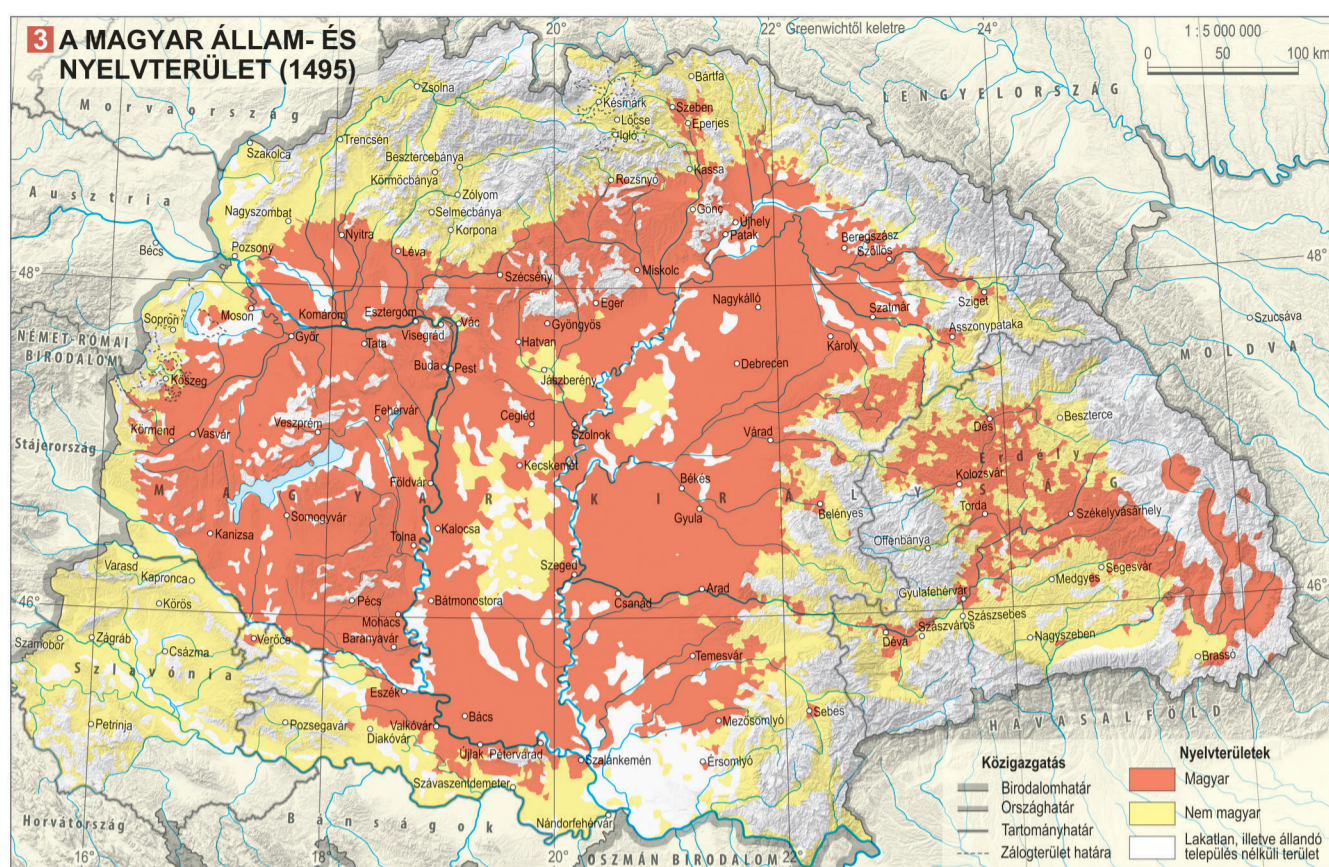
A 15. század végén a Magyar Királyság kiterjedése 354 ezer km²-re csökkent, mely még akkor is magában foglalta a magyar nyelvterület teljes egészét (nem számítva a moldvai magyarokat). 1495-ben a Kárpát-medence 3,1 milliányi lakosának 66%-a lehetett magyar nyelvű, és a lakott területek 62%-án alkothattak többséget a magyar nyelven beszélők **3**. A nem magyar nyelvterület kiterjedése – jobbra a lakatlan vidékek és a magyar nyelvterület rovására – a középkor utolsó századaiban jelentősen bővült a királyi és magánbetelepítések, a határvidéki pusztítások, a (főként huszita) belháborúk, illetve járványok nyomán.

A három részre szakadt ország (1526–1690)

A 15. század végére az egész Balkánt elfoglaló Oszmán Birodalom a II. Lajos (ur. 1516–1526) magyar király halálával végződött mohácsi csatában (1526) megsemmisítette az addig európai középhatalomnak számító Magyar Királyság hadseregét. Ezután a 16. század végéig az oszmán-törökök elfoglalták a középkori magyar állam területének 43%-át, beleértve az állam magterületét is (Buda, Visegrád, Esztergom, Székesfehérvár).

A keresztény és muszlim világ határmezsgyéjén felőrlődött, elméletileg egységesnek tekintett Hungária maradék területe az 1526 végén megválasztott két magyar király között két részre szakadt. A nyugati és északi megyék Habsburg (I.) Ferdinánd, míg a keleti részek Szapolyai (I.) János uralma alá kerültek. A többé-kevésbé oszmán vazallusnak számító, de a független magyar államiság szellemét tovább hordozó „keleti Magyar Királyság” 1570-től önállósága végéig (1690) az Erdélyi Fejedelemség elnevezést használta.

1495 és 1590 között a Kárpát-medencében a népesség száma 3,1 millióról 3,7 millióra nőtt, de a magyar nyelvűek száma feltehetően 2 millióról 1,8 millióra, arányuk 66%-ról közel 47%-ra csökkent. A magyar nyelvterület és a magyarok száma helyenként számottevően nőtt ugyan a 16. században (pl. az Alföld közepén a kunok és jászok elmagyarosodása miatt, a Felföld és Erdély egyes városaiban [pl. Nagyszombat, Rozsnyó, Kassa, Eperjes, Szászváros] az alföldi magyar menekültek miatt), de ezek távolról sem pótolhatták azokat a súlyos veszteségeket, melyek következtek a magyarok szinte teljesen eltűntek a Maros–Szegeď–Baja vonaltól délre, Valkó, Szerém, Bács, Bodrog vármegyékéből és a Temes-

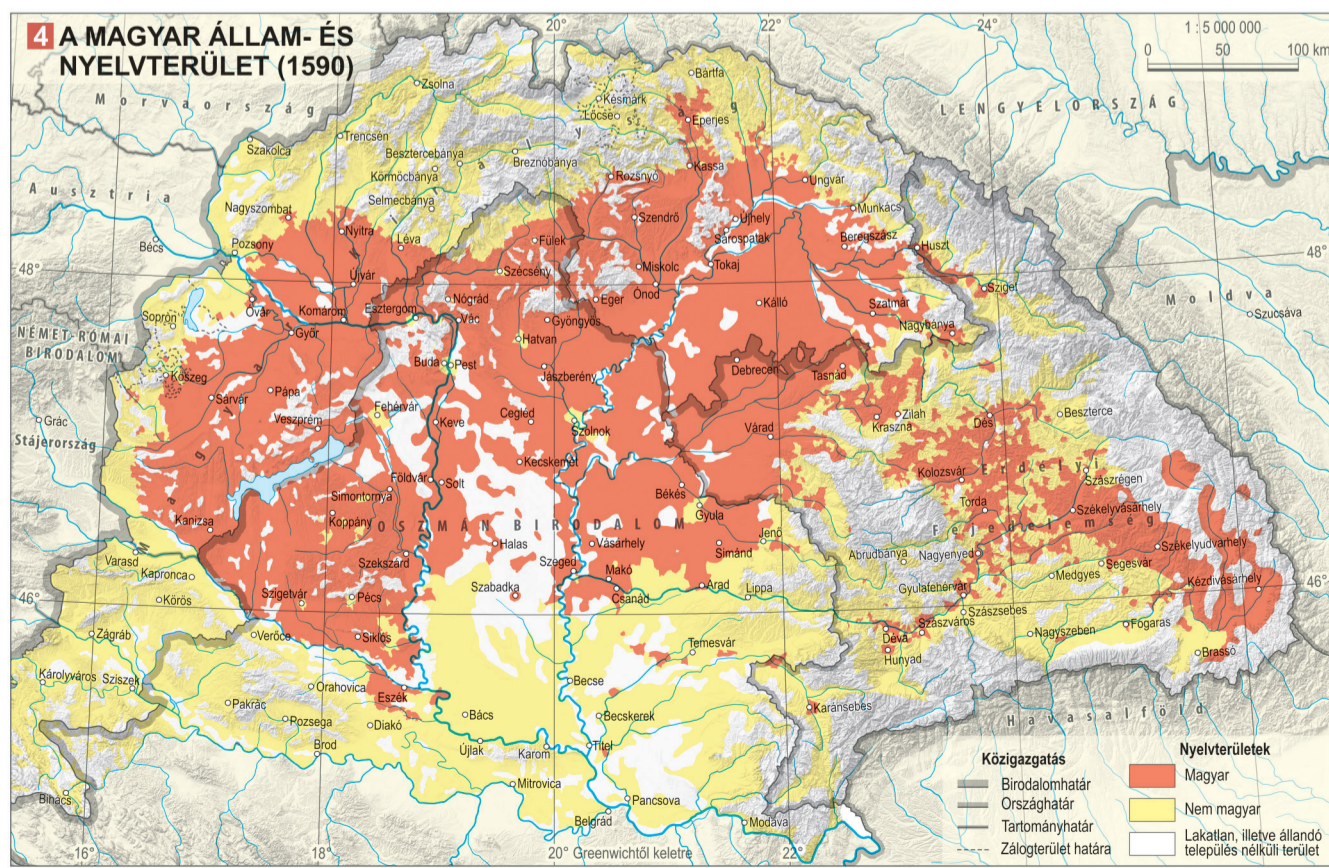

közből **4**. A délvideki magyarság pusztulásához vezető események közül kiemelendők a már a 15. századtól folytatott, török elleni honvédelmi harcok, a Dózsa-féle parasztháború (1514), az oszmán-török hadjáratok, a magyarok tömeges elmenekülése és nem utolsósorban a hódítók rabszolgaszerzése is.

A 16. század folyamán nem csupán az ország, hanem a magyar nyelvterület is három részre szakadt. A *keresztény magyar állam két (202 ezer km²-re zsugorodott) maradványában*, a Habsburg-magyar és erdélyi területeken 1590 körül 2,6 millió lakost feltételezhetünk, akiknek 46%-a lehetett magyar nyelvű (*Habsburg-Magyarország* – Horvátországot is beleértve – 1,6 millió, ebből 723 ezer, 45,2% magyar, az *Erdélyi Fejedelemségben* 1 millió, ebből 477 ezer, 46,5% magyar). Az *Oszmán Birodalomhoz tartozó hajdani magyar területeken*, a 16. század második felében lezajlott török adóösszeírások alapján, 1,1 millióra becsüljük az 1590 körüli népességszámot, melyből 556 ezer lehetett a magyar hangzású nevet viselő (mai fogalmak szerint az akkori határon túli magyarok) száma és 50,5% az aránya.

A magyar nyelvterület középső, hajdan középkori magyar és kun falvakkal sűrűn átszőtt részein hatalmas kiterjedésű lakatlan területek jöttek létre.

Erdélyben elsősorban az 1599–1604 és 1657–1661 közötti Habsburg-, román, illetve török, tatár hadjá-

ratok pusztították legnagyobb mértékben a magyarságot, és zilálták szét a székelyföldi és partiumi magyar etnikai tömböket összekötő magyar településterületet. Emiatt a 17. század második felétől Erdélyben a magyarság már kisebbségbe került a védettebb, hegyvidéki területeken élő, a folytonos havasalföldi és moldvai utánpótlás révén is egyre jobban szaporodó románokkal szemben.

Egészen a Habsburg Birodalom részeként (1690–1867)

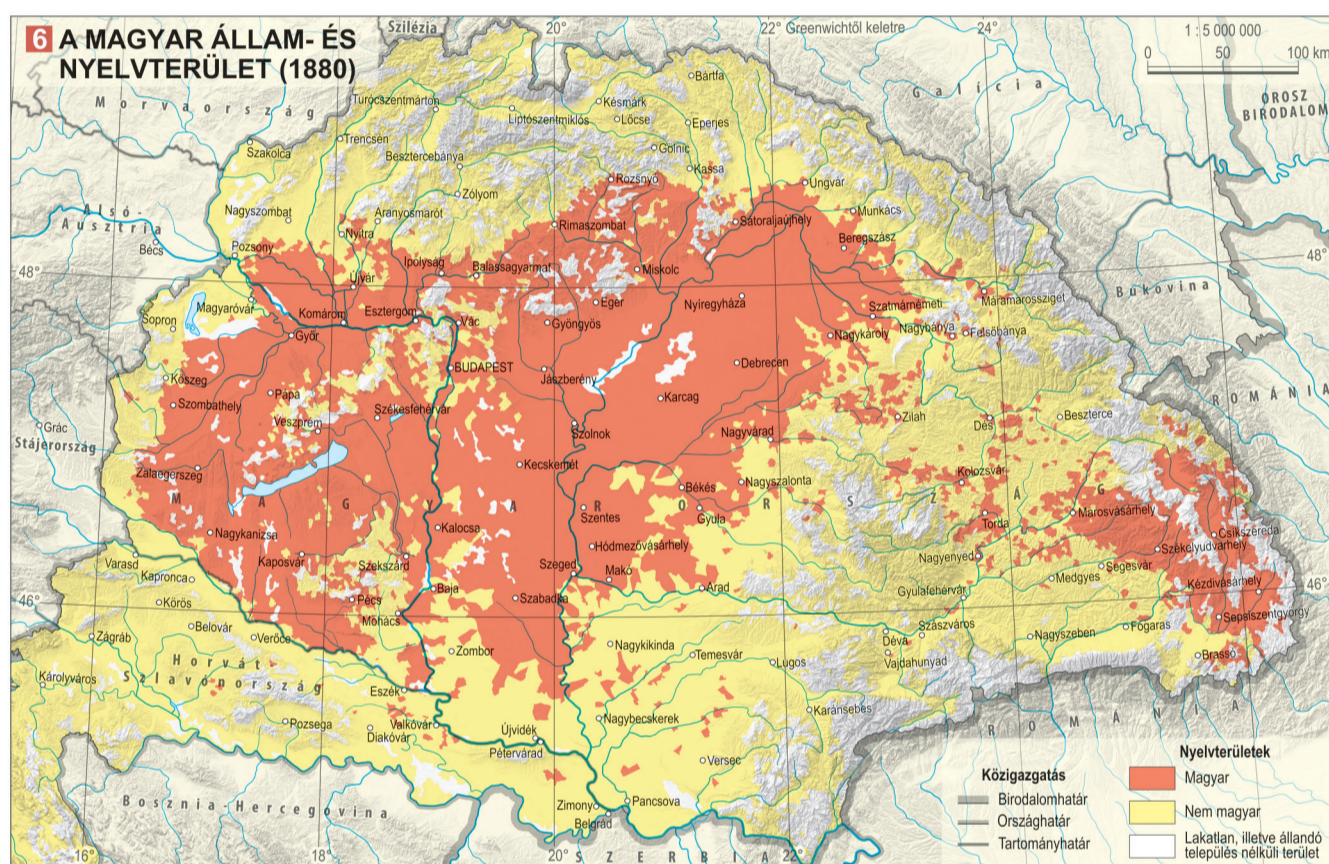
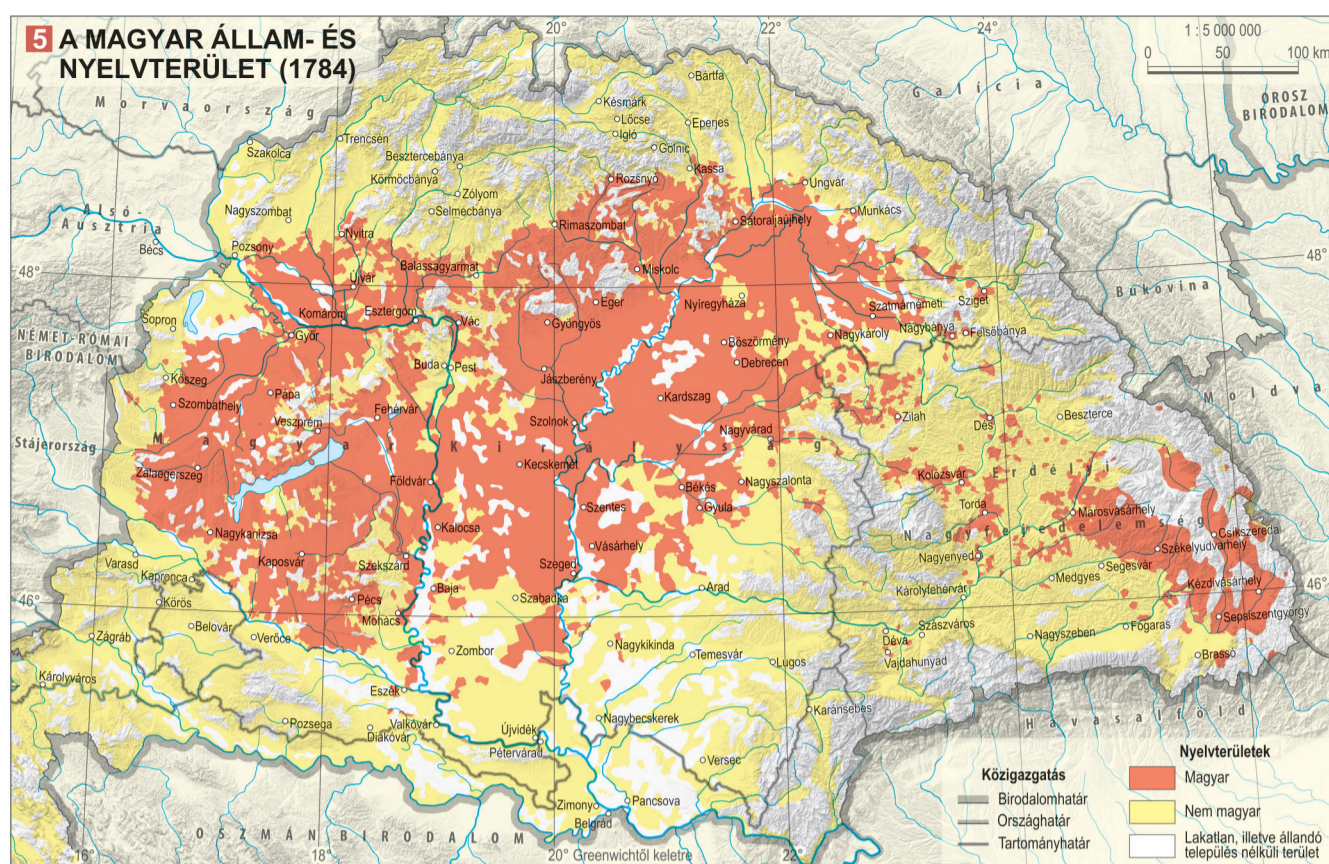
Bécs sikertelen török ostroma (1683) és a pozsareváci béke (1718) közötti időszak törökellenes háborúinak eredményeként a Magyar Királyság középkor végi területéből a Duna–Száva vonaltól északra fekvő, közel 140 ezer km²-en megszűnt a török fennhatóság, ám a felszabadult területről csupán 54%-ot csatoltak vissza Magyarországhoz. Ebből kb. 23 ezer km² Horvátország és Szlavónia részévé vált, a Bántság (28 523 km²) és Erdély magyafejedelemség (62 200 km²) közvetlenül a bécsi Udvari Kancellária irányítása alá kerültek, akárcsak a külön igazgatási egységként létrehozott déli határőrvidékek. Lengyelország első felosztása (1772) után az 1412-ben a lengyel királynak elzlogosított 13 szepességi város, 1778-ban a Bánstágnak a határőrvidék kívüli része (19 082 km²) került vissza Magyarországra.

szághoz. 1779-ben Mária Terézia Fiumét mint különálló szabad kereskedelmi várost és környékét csatolta a magyar koronához.

Amilyen mértékben nőtt a 18. században a szűken értelmezett Magyarország közigazgatási területe, olyan mértékben csökkent a magyarok aránya, a magyar nyelvterület kiterjedése, alapvetően az etnikai arányokat jelentősen átalakító belső és nemzetközi vándorlások, telepítések következtében. A népesség természetes szaporodása mellett jórészt ezek miatt nőtt a Kárpát-medence népességszáma 1590 és 1787 között 3,7 millióról 9,2 millióra. A magyar nyelvűek száma ez alatt a két évszázad alatt duplájára (3,2 millióra), a nem magyaroké több mint háromszorosára (6 millióra) nőtt. Mindez azt is jelentette, hogy a magyar nyelvűek aránya a Kárpát-medence területén ekkor 47%-ról közel 35%-ra zuhant, a magyar nyelvterület pedig 112 ezerről 93 ezer km²-re zsugorodott. Az utóbbi jelentős részben annak a következménye volt, hogy a központi magyar nyelvterületen belül rendkívül nagyszámú és nagy kiterjedésű német, szlovák, délszláv, román nyelvsziget jelent meg **5**. A magyar nyelvterület nem csupán zsugorodott, hanem véglegesen két (egy Pannon-medencei és egy székelyföldi) részre szakadt az Erdélyi-medencében, a nagyobb folyók völgyeiben és a Szilágyságban élő magyarok többségének pusztulása és a román tömegeknek a helyükre történő bevándorlása miatt.

A falusi térségekben a lassan állandósuló magyar nyelvhatár a 18. század vége óta nem módosult számottevően. Az újkori népvándorlások, telepítési akciók lecsillapodása után, főként a 19. században, a Kárpát-medence legkedvezőbb mezőgazdasági termelési adottságú, éppen ezért nagyobb fokú népességeltartó képességű, központi fekvésű területein élő – az ország nem magyar lakóihoz képest akkor magasabb természetes szaporodású és kimagasló asszimiláló erejű – magyarság lélekszáma és aránya 1787–1880 között a nem magyarokénál sokkal nagyobb mértékben nőtt **2**. Ebben az időszakban ugyancsak jelentősen (kb. 17 ezer km²-rel) nőtt a magyar nyelvi többségű területek kiterjedése is, alapvetően a lakatlan területek, kisebb mértékben a szláv, német nyelvterület rovására **6**. A lakatlan területek a Kárpát-medencében 80 ezerről 50 ezer km²-re csökkentek, főleg azért, mert a folyószabályozások révén a mocsaraktól, árterektől elhódított, immár mezőgazdálkodásba vont területekre tömegesen települtek be magyar földművesek. A 19. század derekán nem csupán a magyar nyelvterület, hanem a szűkebb értelemben vett Magyarország közigazgatási területe is jelentős mértékben változott. Az 1848–49-es magyar szabadságharc előtt, 1848. május 29-én az erdélyi országgyűlés kimondta a „Rézszeket” (Partiumot) is magában foglaló Erdély egyesülését az ezáltal több mint 272 000 km² kiterjedésűvé váló Magyarországgal. A szabadságharc leverése után, 1849 őszén, magyarellenes bosszúként Erdélyt, a korábban Zala vármegyéhez tartozó, horvátok lakta Muraközt (740 km²) és a Délvidéken létrehozott „Szerb Vajdaságot és Temesi Bánságot” (29 990 km²), valamint Fiumét a Habsburg államigazgatás elcsatolta a Magyar Királyságtól.

A dualizmus első és utolsó, anyanyelvre is rákérdező magyar népszámlálásai (1880 és 1910) között a magát magyar anyanyelvűnek vallók lélekszáma és aránya a magyar állam területén 6,4 millióról 10 millióra, illetve 41,2%-ról 48,1%-ra nőtt. A magyarok számára kedvező, az I. világháborúig tartó nyelvi átrendeződés főként a városokban élő nemzetiségek rohamos elmagyarosodásának, a magyarok nagyobb természetes szaporodásának, a kedvezőtlen mezőgazdasági adottságú, hegyvidéki peremterületek nemzetiségi lakosait a központi fekvésű magyar nyelvterületen szétszóró belső vándorlásoknak, a magyar nyelvi környezetben lezajló természetes beolvadásnak és a magyaroknak a nemzetiségekhez képest kisebb mértékű kivándorlásának volt köszönhető. Az elmagyarosodást a magyar nemzetnek és nyelvnek az 1867 utáni kitüntetett szerepe is segítette. A városokba irányuló nagy tömegű magyar migráció és a helybeli nem magyarok gyors elmagyarosodása folytán 1910-ben az ország városi lakosságának már 77,5%-a magyarnak számított, és 88,9%-a tudott magyarul. Erre a folyamatra a legjobb példát a főváros, Budapest szolgáltatta, ahol a magát magyar anyanyelvűnek vallók aránya az 1850. évi 36,8%-ról 1880-ra 56,8-ra, 1910-ben 85,9%-ra nőtt. A nemzeti-ségi nyelvszigetek, a nyelvhatár menti kétnyelvűek elmagyarosodása és a települések révén a magyar nyelvterület szintén nőtt, de részesedése az összes lakott

területen belül 1880 és 1910 között 41,4%-ról csupán 43,9%-ra **7**. Természetesen a magyarság számára kedvező nyelvi-etnikai folyamatok nem egyformán érintették a nemzetiségeket. Az 1850 és 1910 között elmagyarosodott kb. 2 millió lakosnak több mint harmada a zsidók, negyede a németek, ötöde a szlovákok közül került ki. A látványos, népszámlálási adatokban is tettenéző magyar térnyerés már csak azért sem lehetett alapvetően az erőszakos magyarosítás eredménye, mert a magyar szupremáciának a liberális dualizmus idején határozottan gátat szabtak az állampolgári és kisebbségi egyenjogúságot biztosító törvények, rendelkezések, a szólás-, sajtó-, szervezkedési szabadság, a liberális parlamentarizmus, a nemzeti alapon szerveződött kisebbségi egyházak, intézmények, alapítványok, melyek a nemzetiségi önkormányzat hatékony biztosítékai voltak.

A két világháború közötti időszak (1918–1939) Az I. világháború után az antant hatalmak – cseh, román és szerb szövetségeseik legvérmesebb területi követeléseit is szinte teljes egészében kielégítve – a trianoni diktátummal (1920. június 4.) Magyarországot, Európa egyik legrégebbi határokkal rendelkező államalakulatát hét állam között osztották fel. Ennek következtében a magyar állam korábbi területének csupán 28,6%-át, azaz 92 607 km²-t tarthatt meg, amely a ké-

sőbbi határkorrekciók eredményeként 1930-ig kismértékben, 93 073 km²-re nőtt. Ezzel Magyarország egy évtizedre csaknem homogén kisállammá vált, melyet a közepes méretűre növelt, multietnikus Románia, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság és Csehszlovákia fogott bekölybe.

A népszavazást, a helybeli lakosság tényleges önrendelkezésének elvét elutasítva a trianoni döntéshozók a nem magyar többségű területeken kívül – katonai-gazdasági stratégiai érdekekre hivatkozva – a magyar nyelvterület harmadát, 3,3 millió magyar anyanyelvűvel együtt a szomszéd államokhoz csatolták **8**. Az elcsatolt területeken élő magyarok száma, a szomszéd államok nemzetiségi adatai szerint, 1930-ban 2,5 millióra csökkent a Magyarország maradék területére és Amerikába való elmenekülésük, kivándorlásuk, az asszimiláció és népszámlálás-technikai manipulációk miatt.

Az 1910-es és 1930-as népszámlálások közötti időszakban a Kárpát-medence mindegyik nemzetállamnak területén az államalkotó nemzetek előretörésének és (főként magyar) kisebbségek visszaszorulásának lehettünk tanúi. Összességében ezen időszakban a Kárpát-medence területén a magukat magyarnak vallók aránya 49,2%-ról 46,3%-ra csökkent, Magyarország maradék területén viszont 88,4%-ról 92,1%-ra nőtt **2**.

Az 1910-es és 1930-as népszámlálások közötti időszakban a Kárpát-medence mindegyik nemzetállamnak területén az államalkotó nemzetek előretörésének és (főként magyar) kisebbségek visszaszorulásának lehettünk tanúi. Összességében ezen időszakban a Kárpát-medence területén a magukat magyarnak vallók aránya 49,2%-ról 46,3%-ra csökkent, Magyarország maradék területén viszont 88,4%-ról 92,1%-ra nőtt **2**.

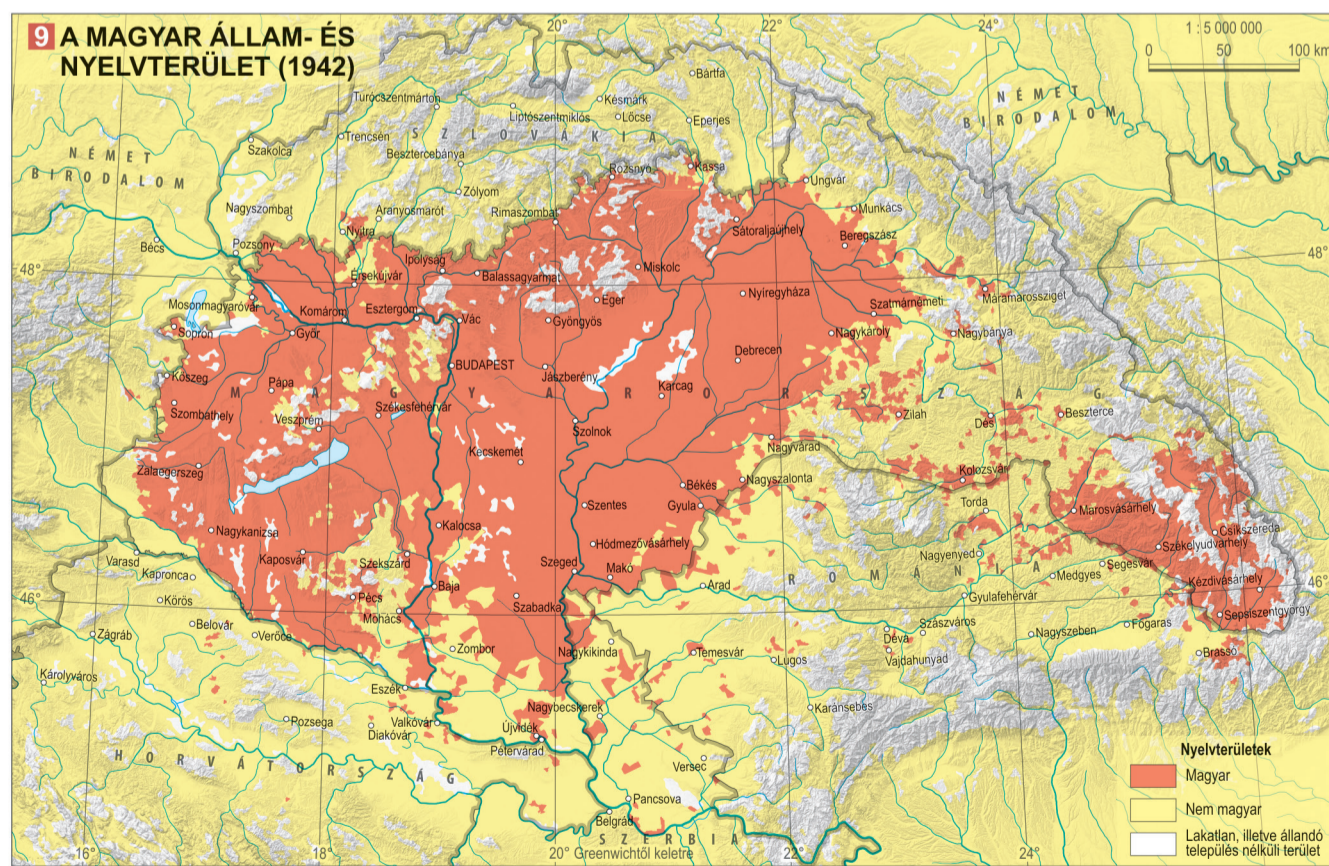
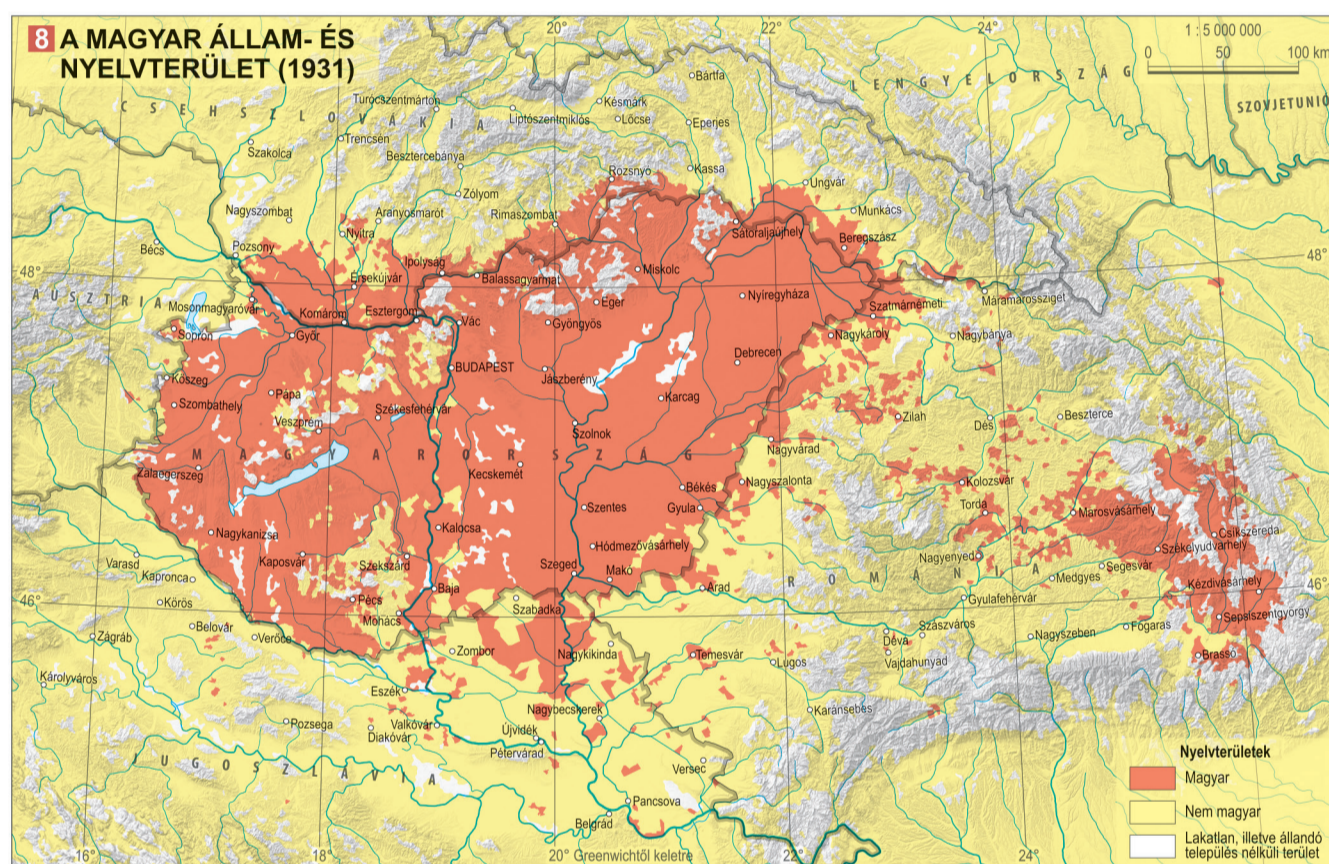
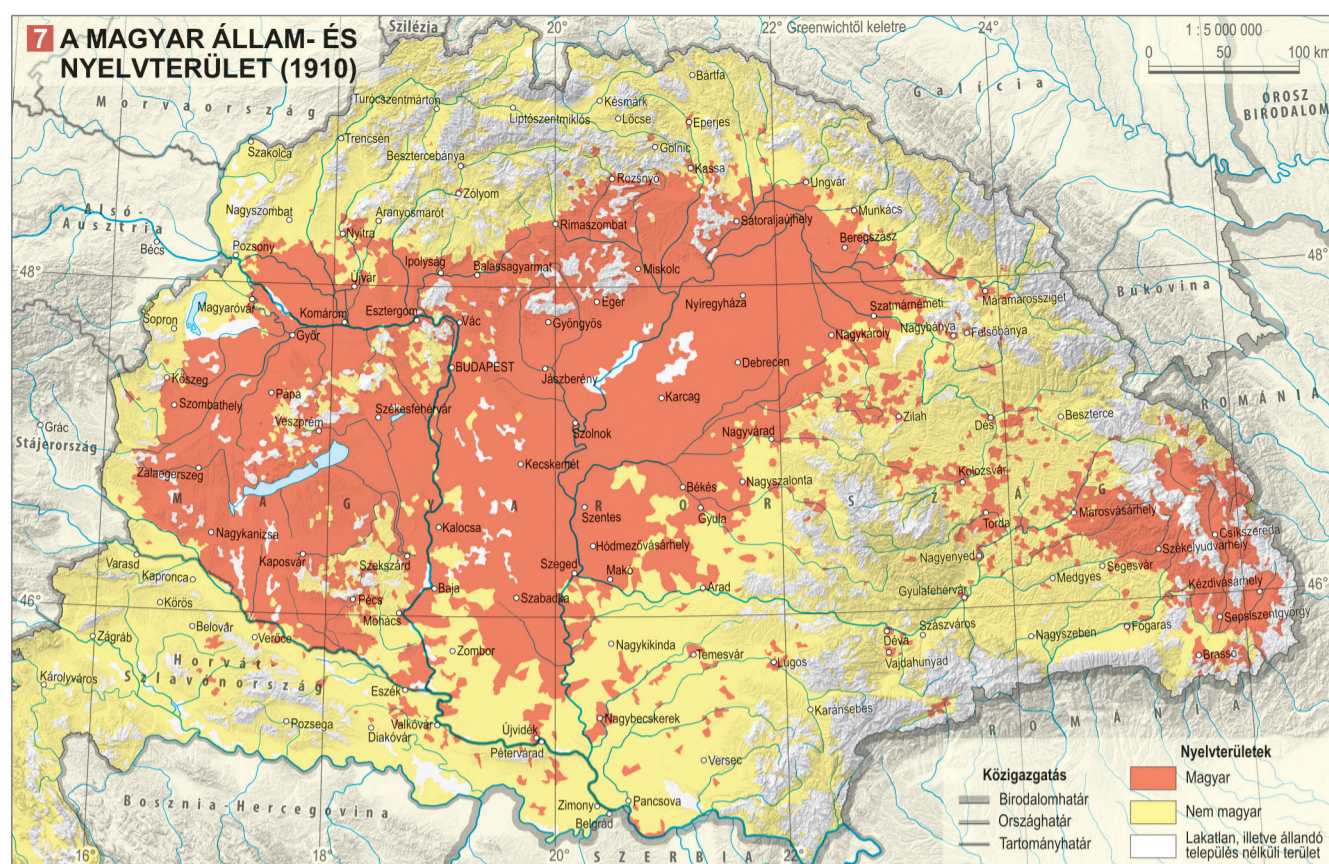
A II. világháború idején (1939–1945)

Ausztria német bekebelezése, a müncheni egyezmény és a bécsi döntések után, majd végül a II. világháború során a versailles-i békerendszer összeomlott, és teljesen új államok, államhatárok jöttek létre a Kárpát-medencében is.

Az első bécsi döntés (1938. november 2.) értelmében Csehszlovákiának vissza kellett adnia Magyarországnak az általa 1919-ben megszállt magyar többségű területek túlnyomó részét (12 103 km², 1 millió lakos, 84,4% magyar). Szlovákia függetlenségének kikiáltása (1939. március 14.) és Csehszlovákia így bekövetkezett felbomlása után Magyarország visszafoglalta Kárpát-alja ruszin lakosságú részeit. A második bécsi döntés (1940. augusztus 30.) alapján az 1920-ban Romániához csatolt 102 723,8 km²-nyi terület kb. 42%-át (a Székelyföldet, Erdély és a Partium északi részét) Magyarország visszakapta. 1941-ben a náci Németország és csatlósai által Jugoszlávia ellen indított háború során, április 10-én Zágrábban kikiáltották a Független Horvát Államot (NDH), ami Jugoszlávia felbomlását jelentette. A hadjárat végén Magyarország megtarthatta a visszafoglalt Bácskát, Drávaközt és megkapta a horvátok lakta Muraközt, illetve a szlovén (vend) többségű Muravidéket.

A visszatért területeken a Magyarország trianoni területéről származó közalkalmazottak (hivatalnokok, rendőrök, katonák stb.) megjelenésével, a bukovinai magyarok betelepítésével, a kétnyelvű népesség és az izraelita vallásúak többségének ismét magyar anyanyelvűként való összeírásával megnőtt a magukat magyar anyanyelvűnek vallók száma. Ezzel függött össze, hogy 1941-ben a Kárpát-medencében a magukat magyar anyanyelvűnek vallók aránya az 1930-beli 46,3%-ról 49,3%-ra nőtt.

Az 1938 és 1941 közötti területgyarapodások eredményeként Magyarország területe közel duplájára, népességszáma 1941-ben 14,7 millióra nőtt, amelynek 77,4%-a (11,4 millió) vallotta magát magyar anyanyelvűnek. Az új magyar államterület a Kárpát-medencei magyar nyelvterület 96%-át foglalta magában és a magyar anyanyelvűek 95%-át egyesítette **9**. A Magyarország határain kívül rekedt Kárpát-medencei magyar kisebbségek lélekszámát ebben az időszakban 600 ezerre lehet becsülni.

A II. világháború után és az államszocializmus idején (1945–1989)

A II. világháború után, a párizsi béke (1947. február 10.) értelmében visszaállították Magyarország 1938 elején érvényes határait, annyi eltéréssel, hogy Pozsony kö-

zelében három magyarországi falut átcsatoltak Csehszlovákiához. A régió szláv államaiban a német (és Csehszlovákiában a magyar) lakosságot háborús bűnbaknak, kollektív háborús bűnösnek nyilvánították, és azonnal megindult teljes, illetve részleges eltávolításuk (elűzé-

sük, deportálásuk) főként a stratégiai jelentőségű határvidékekről. A „kedvező” történelmi pillanatot kihasználva megkezdődött az adott ország államalkotó népességének szervezett betelepítése a németek, magyarok helyére, ami a határvidéki (elsősorban városi) népesség etnikai összetételének alapos átforgatását, a nacionalista társadalmi célokat szolgálta, és a későbbi esetleges magyar területi revíziós követeléseket kívánta lehetetlenné tenni. A Kárpát-medence nemzetállamainak a 20. század második felében sikerült lakosságuk etnikai-nyelvi összetételét mind jobban homogenizálniuk. Mindezek ellenére a régió országainak területén 1945 után is még közel 2,5 millió fős, felerészben a határvidéken élő magyar kisebbség maradt.

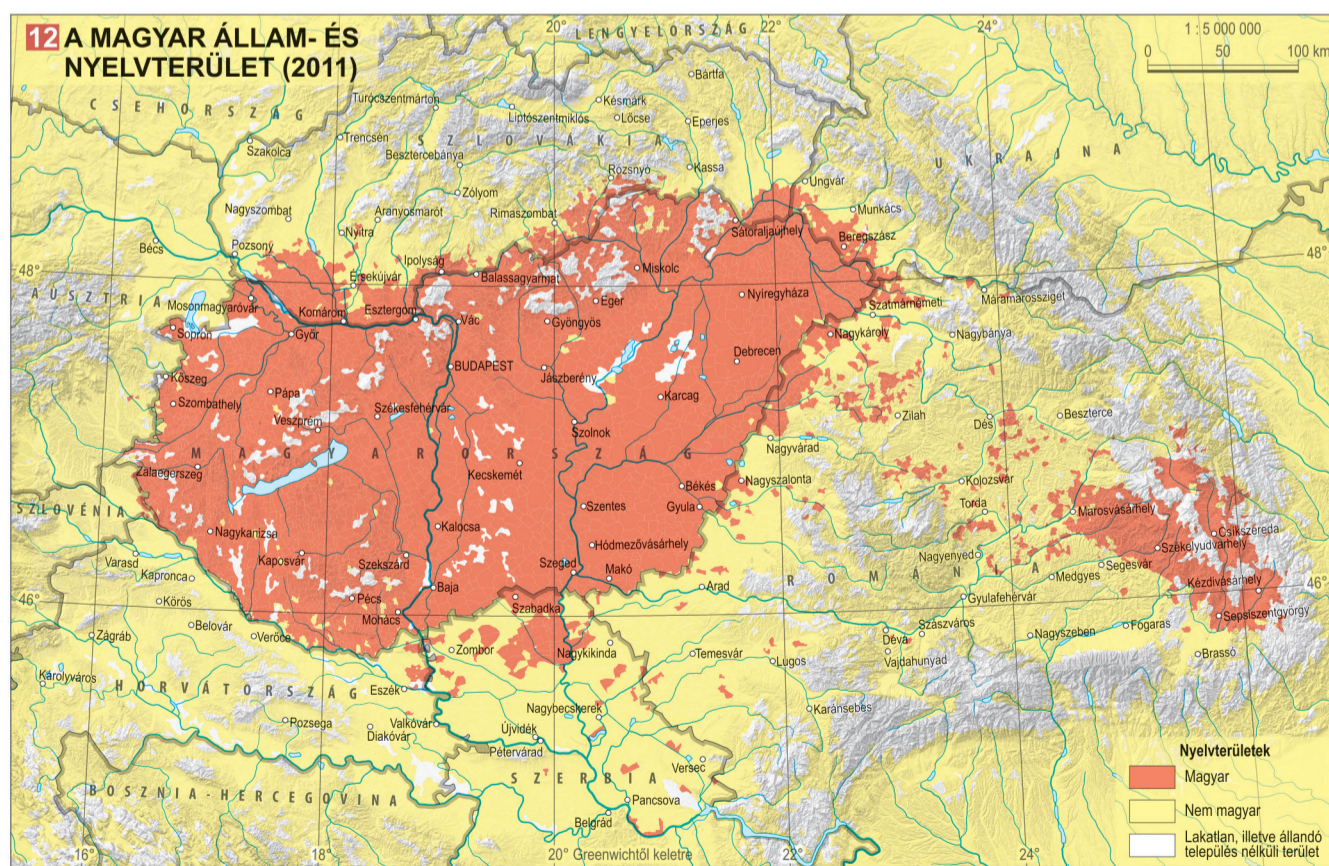
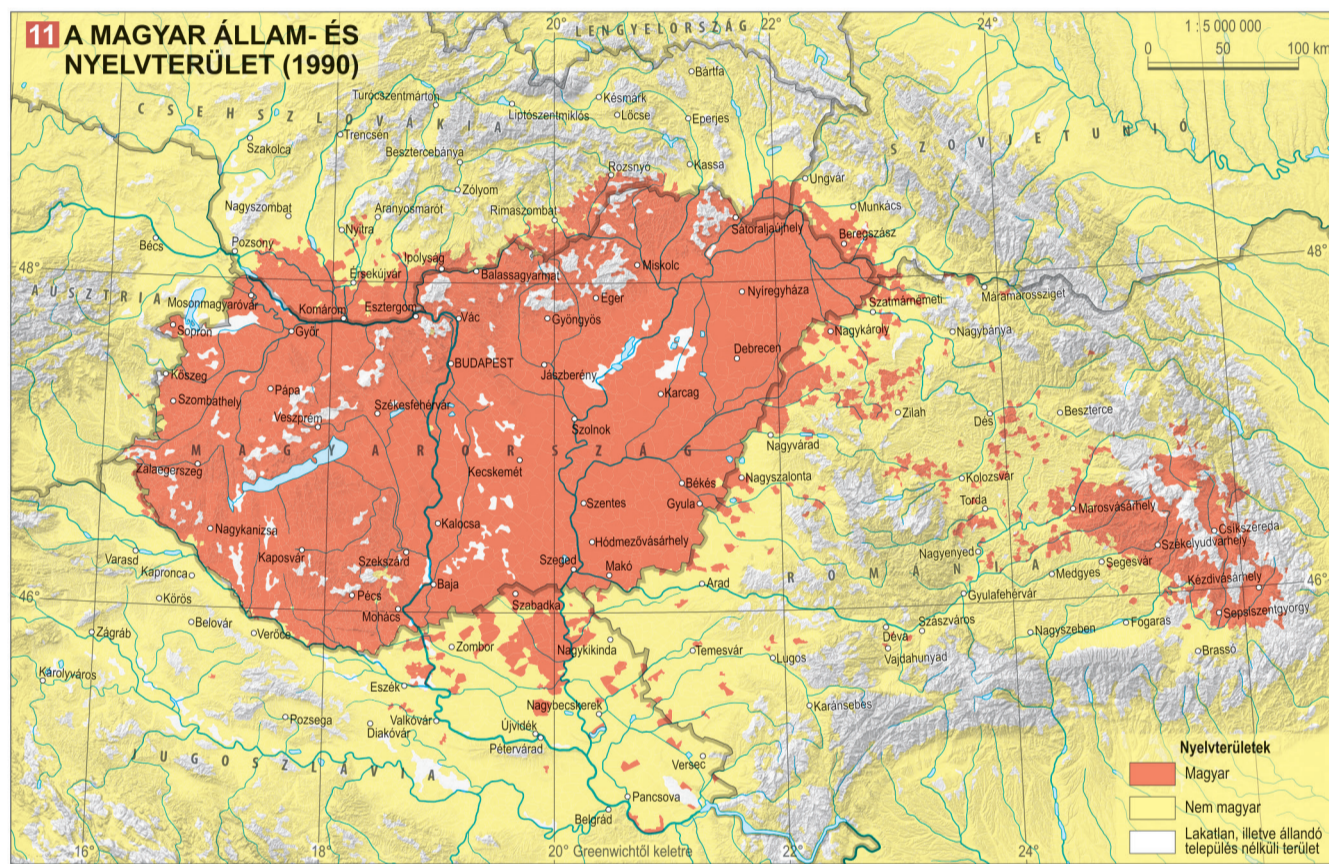
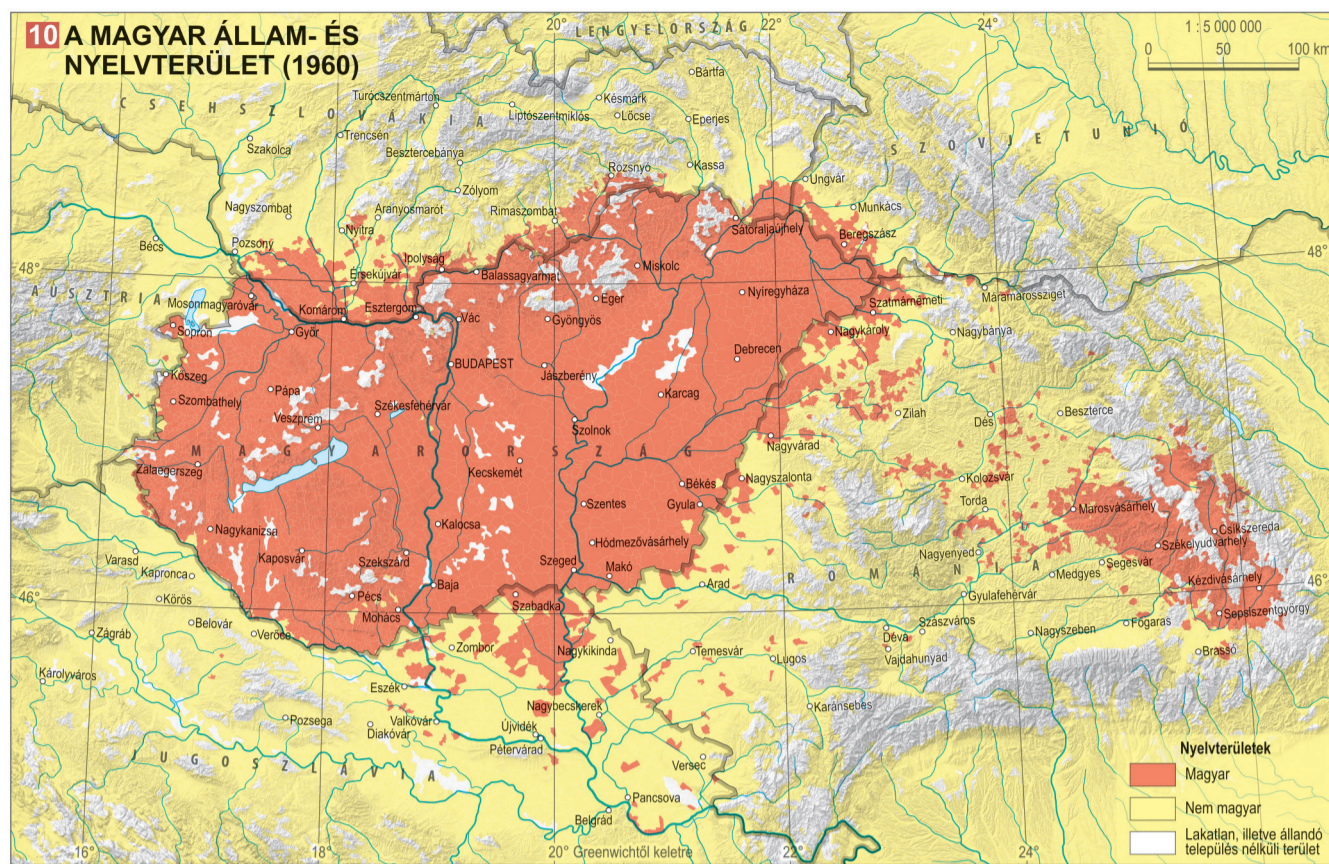
Az azóta eltelt évtizedekben a térség volt szocialista országaiban a társadalom és a gazdaság szovjet típusú átszervezése hallatlanul megnövelte a népesség térbeli mobilitását és több százezernyi, korábbi paraszti tömeget készített arra, hogy elvándoroljon a sokszorosára duzzadt népességű városokba. Mindez természetesen a többségi, államalkotó nemzetek városokon belüli arányát növelte, sok esetben pedig a városokban évszázadok óta lakó, még sok helyütt többségben lévő magyarok erőszakos visszaszorítását is célozta.

Általánosságban elmondható, hogy az államszocializmus négy évtizedében a magyarok száma mind a mai magyar határokon belül, mind kívül az 1980-as évek elejéig egyenletesen nőtt (10,6 millióra, illetve 2,8 millióra). A magyar nyelvterület kiterjedése 1949–1990 között nem változott lényegesen, csupán a városok és nyelvszigetek esetében volt megfigyelhető a trianoni területen belül számottevő változtatás, a magyar határokon túl pedig jelentős visszaszorulás **10 11.**

A rendszerváltozás után évtizedek (1990-től maig)

Az 1990 utáni évtizedben jórészt folytatódott a magyarság fogyásához vezető korábbi tendenciák. A 2001–2002-es népszámlálások időpontjában a Kárpát-medencében csupán 11,8 millió magyar nemzetiségűt és 12 millió magyar anyanyelvűt írtak össze. Ezután a Kárpát-medence összlakossága az 1990 körüli 30,2 millióról 2011-re 28,5 millióra csökkent. Mindez azt jelenti, hogy a magyarok aránya a Kárpát-medence össznépességén belül 1990 és 2001 között 42,5%-ról 40,1%-ra, majd 2011-ben 36,4%-ra mérséklődött. E csökkenés hátterében jelentős részben az etnikai, anyanyelvi kérdésekre nem válaszoló, valamint a magukat romának (cigányak) vallók arányának növekedése állt. 2001 és 2011 között a magyarok fogyása az 1990-es évekhez képest felgyorsult, amit az egyre kedvezőtlenebb demográfiai mutatók (növekvő természetes fogyás, fokozódó, mind az anyaországból, mind a szomszédos országokból a Kárpát-medencén kívülre irányuló kivándorlás) mellett az asszimiláció, valamint a nemzetiségéről nem nyilatkozók számának kiugró növekedése okozott. **12**

Az ismertett létszámváltozásokban fontos szerepet játszanak mind az objektív (természetes és mechanikus népmozgalom), mind a szubjektív tényezők (az etnikai azonosságtudatot befolyásoló egyéb hatások, elsősorban az asszimiláció). A természetes népmozgalom területi különbségei magyar viszonylatban közel évszázados gyökerekkel rendelkeznek. A vándormozgalmat tekintve a már korábban is jelentős kárpátaljai, erdélyi és vajdasági magyar kivándorlás mellett egyre jelentősebbé vált a hazai népesség „nyugatra” vándorlása. Míg a korábbi időszakban a szomszédos országokból elköltöző magyarok célállomásai között Magyarország még jelentős súlyt képviselt, napjainkban a kivándorlás, időszaki munkavállalás zöme már a Kárpát-medence minden régiójából a Kárpát-medencén kívülre irányul.

Magyarok a nagyvilágban

Az 1849 előtti időszak

Annak ellenére, hogy a magyarok is felbukkantak az elmúlt évszázadok során egyenleg, kisebb csoportok-

ban a világ szinte minden kontinensén, a 19. század derekáig nem beszélhetünk a magyar állam területét, az őshonos településterületüket elhagyó, tömeges kivándorlásukról, jelentős számú külföldi magyar diaszpóráról. Ez alól csak kevés számottevő kivétel van.

Az egyik a szomszédos Bécs, a Habsburg Monarchia fővárosa, Buda török megszállása alatt de facto a Magyar Királyság igazi fővárosa, a magyar király székhelye, amely a 16. század közepétől a 20. század elejéig egyre nagyobb vonzerőt gyakorolt a magyarok (főne-mesek, egyházi személyek és udvartartásuk, hivatalnokok, diákok, iparosok, katonák, művészek) számára. Ennek eredményeként a bécsi magyarok száma 1840 és 1910 között 15 ezerről 45 ezerre duzzadt. A másik terület, ahol jelentős számú magyar élt a Magyar Királyság területén kívül a 19. század derekát megelőzően, a kora középkorban *Havasalföld* északi pereme, majd a Kárpátok és a Dnyeszter között elterülő *Moldva*, ahol a mindmáig római katolikus vallású *csángók* képviselték (képviselek ma is) a magyarságot. Ez a román nyelvű és ortodox vallási környezetben élő katolikus magyar közösség feltehetően a 14. századtól tartó magyar kiáramlás eredménye. Lélekszámuk a 15–18. században 10–20 ezer fő között mozgott, majd a 19. század közepén 50 ezer körülire nőtt. A Kárpátoktól keletre élő magyarok sajátos, a 19. század végén 10 ezer fős csoportját képezték a *bukovinai székelyek*, akik 1764-ben menekültek Moldvába, ahonnan 1776–1786 között települtek át az osztrák fennhatóságú Bukovinába, majd onnantól 1883–1910 és 1941–1944 között telepítettek át őket a korabeli Magyarország területére.

Emigráció és világdiaszpóra 1849 és 2022 között

Az Európa távolabbi országai, sőt Amerika felé irányuló, első tömeges kivándorlásra az 1848–49-es szabadságharc bukása után került sor, mikor a magyar politikai, katonai elit nagy része követőkkel együtt elmenekült az országból. Az így létrejött magyar diaszpóra életének koordinálására hozta létre 1859-ben Kossuth Lajos, Klapka György és Teleki László a *Magyar Nemzeti Igazgatóság*ot.

Az Amerikai Egyesült Államok (USA) gazdasági fejlődése a polgárháború (1861–1865) után elképesztő méreteket öltött, és 1880–1914 között 22 millió bevándorlót vonzott. Az 1899–1913 közötti időszakban Magyarországot 1,2 millió (33,1%-ban [396 ezer] magyar anyanyelvű) lakos hagyta el, és talált új otthonra az USA-ban (86,2%), Romániában (8,5%) és Németországban (3,1%). Az első világháború előtti (1907-ben tehető) magyar kivándorlási hullámot szokásos „*paraszti*” *emigrációnak* is nevezni, mert a kivándoroltak 68,4%-a mezőgazdasági foglalkoztatott (cseléd, napszámos, önálló östermelő) volt. Az USA-ba 1898–1913 között kivándorolt 412 ezer magyar anyanyelvűt főként Pennsylvania (123 ezer), New York (77 ezer), Ohio (70 ezer), New Jersey (62 ezer), Illinois (18 ezer) és Indiana (10 ezer) államok fogadták be. A nevezett időszakban a hazánkból kivándoroltak több mint ötöde (290 ezer) hazatért, akiknek 32,9%-a (96 ezer) volt magyar anyanyelvű. Az 1899–1913-as időszakban a Magyar Királyság véglegesen 905 ezer lakost (köztük mintegy 300 ezer magyar anyanyelvűt) veszített el.

Az I. világháború utáni politikai, gazdasági káosz, az ország idegen megszállása, a Tanácsköztársaság uralma és bukása nyomán 1919-ben először jobboldali („fehér”), majd baloldali („vörös”), jelentős számban izraelita vallású magyarok ezrei menekültek Ausztriába, főleg Bécsbe, ahol a magyarok száma az 1910. évi 45 ezerről 1920-ban 76 ezerre nőtt, majd a Németországba és Nyugat-Európába irányuló továbbvándorlás miatt 1923-ban 10,2 ezerre apadt.

A két világháború közötti magyar kivándorlás legfőbb forrásává Magyarországtól elszakított (és Romániához, Csehszlovákiához, illetve a Szerb–Horvát–Szlóven Királysághoz csatolt) területek lettek, melyek magyarsága már nem csupán a kisállamú zsugorított Magyarországra költözött, hanem jórészt a tengeren-

túli területekre. Itt a legfőbb befogadó országok – az USA bevándorlást korlátozó intézkedései miatt – Kanada és Latin-Amerika (főként Brazília, Argentína) lettek. Az egyre népebbé váló emigrációval való kapcsolat-tartás érdekében jött létre 1920-ban a *Külföldi Magyarok Szövetsége*, majd 1938-ban a *Magyarok Világszövetsége*.

1930 körül a *világ magyarjainak* számát **12,2 millióra** becsülték, akik közül 858 ezren éltek a Kárpát-medencén kívül. Többségük Amerika (pl. USA: 538 ezer, Kanada: 50 ezer, Brazília: 50 ezer, Argentína: 10 ezer) lakója volt, de jelentősnek számított az európai magyar diaszpóra is (pl. Románia regáti területei: 73 ezer, Franciaország: 40 ezer, Németország: 20 ezer, Csehország: 12 ezer) **13.** Az 1930-ban 538 ezerre becsült, 53,3%-ban már Amerikában született *USA-beli magyarok* túlnyomó része (91,5%-a) az északkeleti államokban élt (pl. Ohio, New York, Pennsylvania, New Jersey). 1046 egy-letük közül a legrégebbi alapításúak és legnagyobb taglétszámúak a következők voltak: Verhovay Segély Egylet (1886), Rákóczi Segélyező Egyesület (1888), Amerikai Magyar Segélyező Szövetség (1892), Amerikai Magyar Református Egyesület (1896).

Az 1930-as évek derekától a fokozódó antiszemita léggör, a németországi náci hatalomátvétel miatt egyre jelentősebbé vált a magyar zsidóság amerikai kíváncsodlása, mely a II. világháborút követő években vált különösen nagymértékűvé. 1944–1945-ben a magyarok (izraelita felekezetűek is) alapvetően deportáltaként, háborús menekülteként (pl. kényszermunkások, túlélő foglyok, hadifoglyok, szovjetek elől menekülők) voltak kénytelenek hazajukát, a Kárpát-medencét elhagyni. Közülük 1945-ben sokan hazatértek, de a régió szovjetizálásával, a kommunista diktatúra fokozatos kiépítésével párhuzamosan, különösen 1947-től 1949-ig egyre nőtt az országot elhagyók száma. A Palesztinába és a tengerentúltra költözött izraelita vallású honfitársainak is beléértve, a Kárpát-medencét 1945–1949 között „nyugat” felé elhagyó magyarok számát kb. 150–250

ezerre becsülhetjük. A magyar diaszpóra különleges és ideiglenes típusát képezték az 1944 utáni bő évtizedben a *szovjet kényszermunkatáborokba elhurcolt magyar hadifoglyok és civilek* (600-900 ezer fő), akikhez még hozzászámítható 200 ezer magyar fogoly, akiket kivégeztek, vagy a körülmények miatt hunytak el.

Az 1949-es kommunista hatalomátvétel után az emigrálás már nagy nehézségekbe ütközött, és azokat, akik engedély nélkül költöztek el, „disszidensnek” bélyegezték. A világ magyar diaszpórájának lélekszámát különösen gyarapító emigrációra az *1956-os magyar szabadságharc* szovjet leverését követő hónapokban került sor, amikor 205 ezer magyar menekült külföldre, végső soron az alábbi befogadó országokba: USA (40 ezer), Kanada (26,5 ezer), Egyesült Királyság (21 ezer), Ausztria (19 ezer), Németország (15,5 ezer), Franciaország (12,7 ezer), Svájc (12 ezer), Ausztrália (11 ezer), Belgium, Hollandia, Svédország (10 ezer).

Az 1958–1989 közötti időszakban 131 ezren hagyták el (45,6%-uk engedéllyel) Magyarországot. Az 1958–1961 és 1973–1987 között legalisan távoztak (28,7 ezer) 13,3%-a az NSZK-ba, 8,9%-a Kanadába, 7,9%-a az USA-ba, 6,7%-a Ausztriába költözött.

1990 körül a világ magyarsága 15,5 millióra volt becsülhető, melyből 2,45 millióan éltek a Kárpát-medencén kívül. A diaszpóra lélekszámának 1930 és 1990 közötti különösen nagymértékű növekedése (0,9 millióról 2,45 millióra) nem csupán a vázolt tömeges, politikai-gazdasági indíttatású emigrációnak volt az eredménye, hanem annak is, hogy Észak-Amerikában a népszámlálás során a magukat legalább részben magyar származásúnak vallók száma ez alatt a 60 év alatt közel meg-háromszorozódott (0,63 millióról 1,85 millióra nőtt).

1990-től 2022-ig a világ magyarjainak, magyar származásúinak száma (egymással szinte összehasonlíthatatlan népszámlálási és becsült adatok alapján) feltehetően *14,2 millióra* csökkent, mert az őshonos településterületén, a Kárpát-medencében a felgyorsult természetes fogyás és elvándorlás miatti (1,7 milliós) népességsökkenést a kivándorlás által folyamatosan duzzasztott lélekszámú diaszpóra (0,4 milliós) népesség-növekedése nem tudta jobban fékezni. 1990-ben, az ENSZ adatai szerint, a Föld országaiiban Magyarországon kívül 392 ezer magyarországi születésű élt, mely szám 2020-ban 714 ezerre nőtt. Ha a népszámlálási adatok alapján a Kárpát-medencei magyarok számát a magyarországiak 120%-ára becsüljük, akkor a Kárpát-medencében született magyarok száma a két idő-pontban 470 ezer, illetve 857 ezer lehetett. Ez pedig azt jelenti, hogy 1990 és 2020 között 2,45 millióról 2,89 millióra nőtt a *magyar világdiaszpóra*, amelyen belül a Kárpát-medencében születettek aránya 19,2%-ról 30%-ra emelkedett. Mindez pedig mind az anyaországból, mind pedig az elcsatolt területekről – főként Nyugat-Európa felé irányuló – magyar kivándorlás növekvő mértékének az eredménye. Ennek következtében Európa Kárpát-medencén kívüli területén a magyarnak vélhető száma 2,3-szorosára (382 ezerről 891 ezerre), Ausztráliában közel duplájára (41 ezerről 81 ezerre) nőtt 1990 és 2022 között. Amerikában főleg az asszimiláció és a csekélyebb magyar bevándorlás, emellett pedig némi hazatelepülés miatt a magyar diaszpóra lélekszáma jelentősen csökkent (Észak-Amerikában 11,2%-kal, Latin-Amerikában 38%-kal)

A magyar világdiaszpóra napjainkban

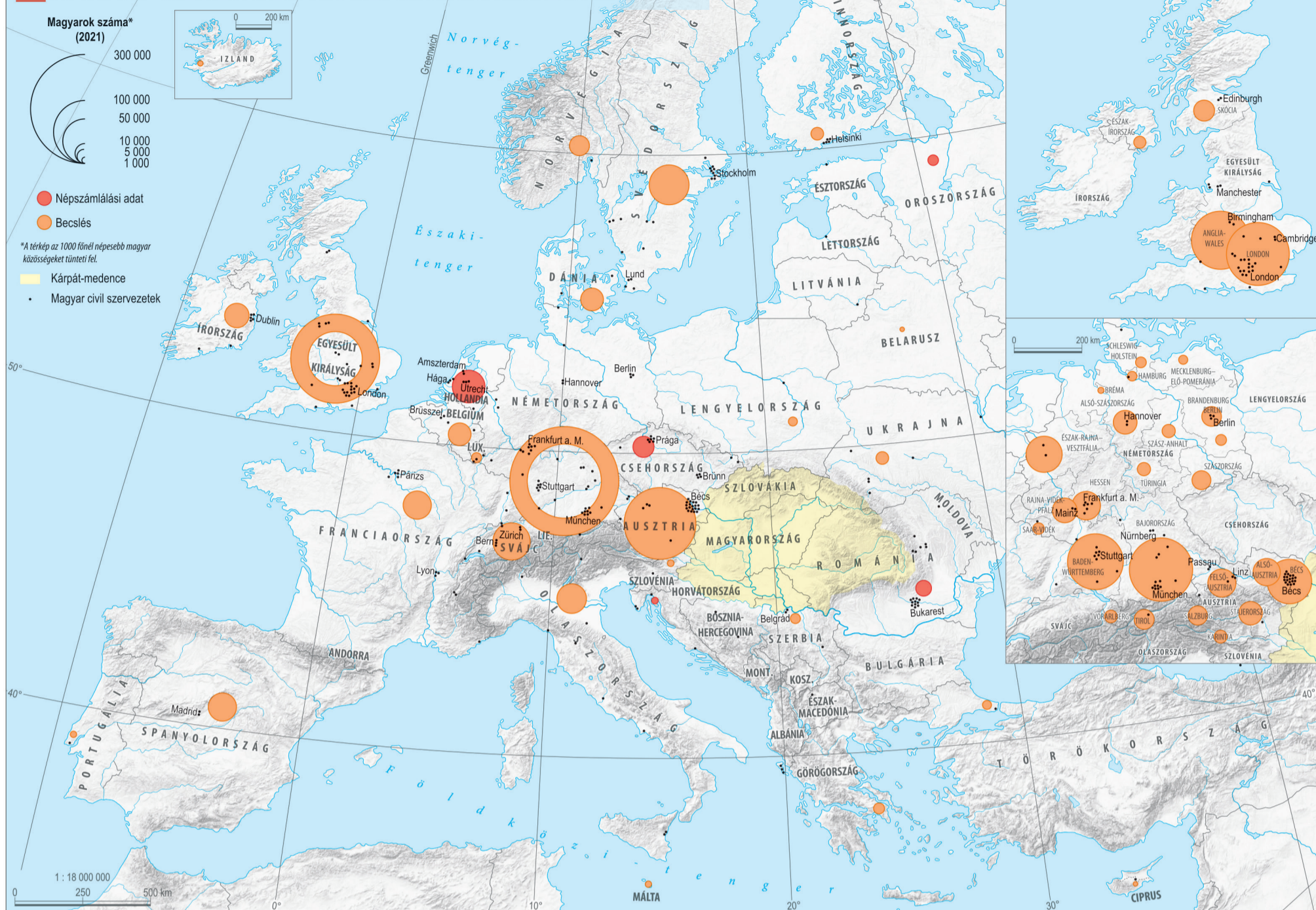
A 2,9 milliós magyar diaszpóra lélekszámának 2022 körüli becslésénél Észak-Amerika esetében a legutóbbi népszámlálások etnikai eredet szerinti adataira, Európa néhány országa (pl. Hollandia, Csehország, Lengyelország, Horvátország, Románia) esetében a népszámlálások nemzetiségi adataira támaszkodtunk. A többi

13. MAGYAROK A VILÁGBAN (1930, 2022)

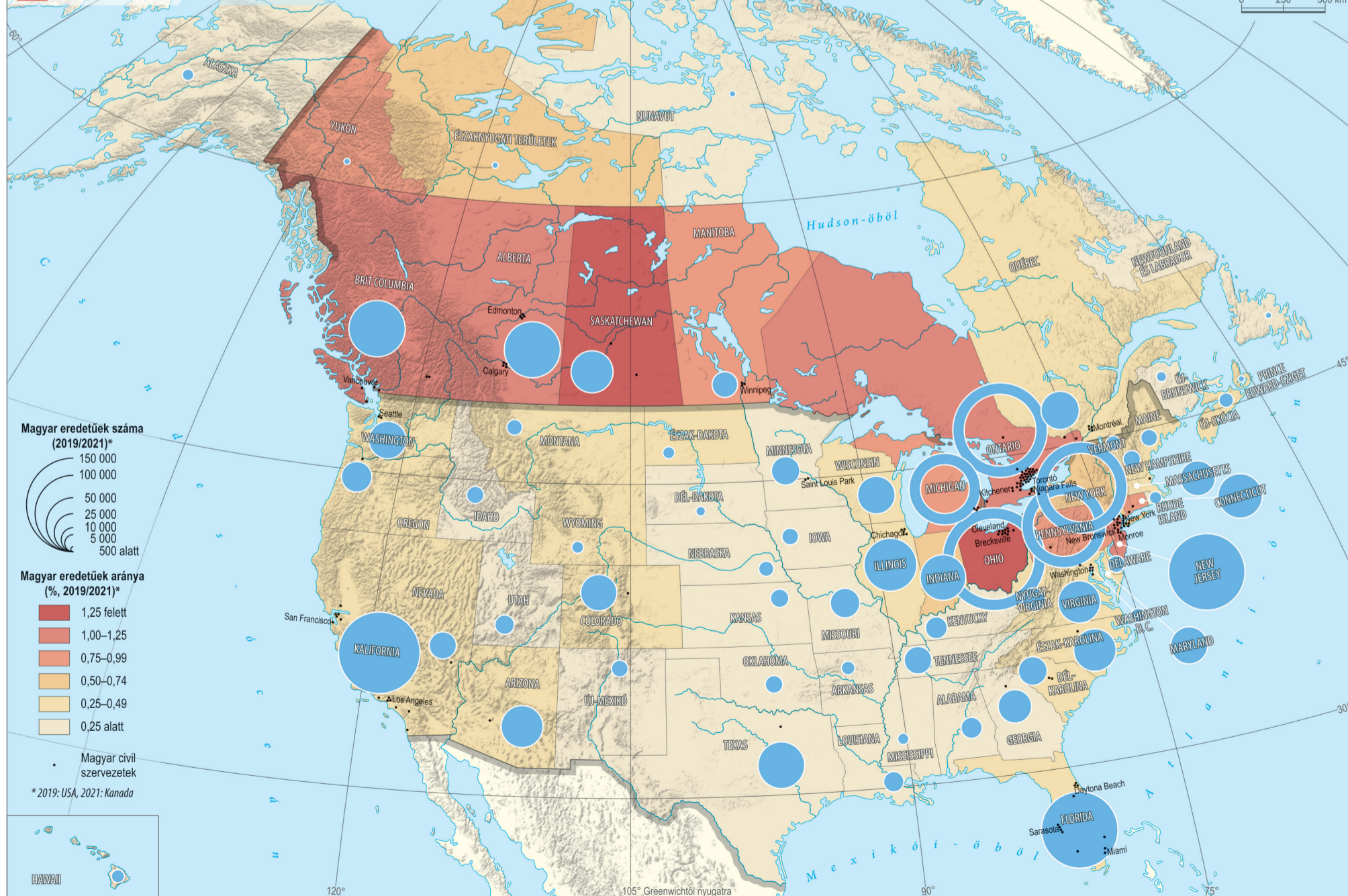
Ország, régió	A magyarok száma (ezer fő)*	
	1930	2022
Németország	20	300
Egyesült Királyság	2	200
Ausztria (Őrvidék nélkül)	8	130
Svédország		40
Svájc	1	35
Hollandia	3	27
Olaszország	5	22
Franciaország	40	20
Spanyolország		20
Írország		15
Belgium	5	13
Dánia		13
Csehország	12	11
Norvégia		10
Románia (Erdély nélkül)	73	6
Európa egyéb országai	29	30
Izrael		200
Ázsia egyéb országai	1	2
Afrika	3	10
Amerikai Egyesült Államok	538	1 323
Kanada	50	320
Brazília	50	10
Argentína	10	30
Amerika egyéb országai	8	14
Ausztrália és Új-Zéland		83
A diaszpóra összesen	858	2 883
A Kárpát-medencében összesen	10 526	11 447
A világon összesen	11 384	14 330

*A magyar etnikai identitásúaktól a részben magyar származásúakig terjedő skálán

14 KÁRPÁT-MEDENCÉN KÍVÜLI MAGYAROK EURÓPÁBAN

15 MAGYAROK ÉSZAK-AMERIKÁBAN

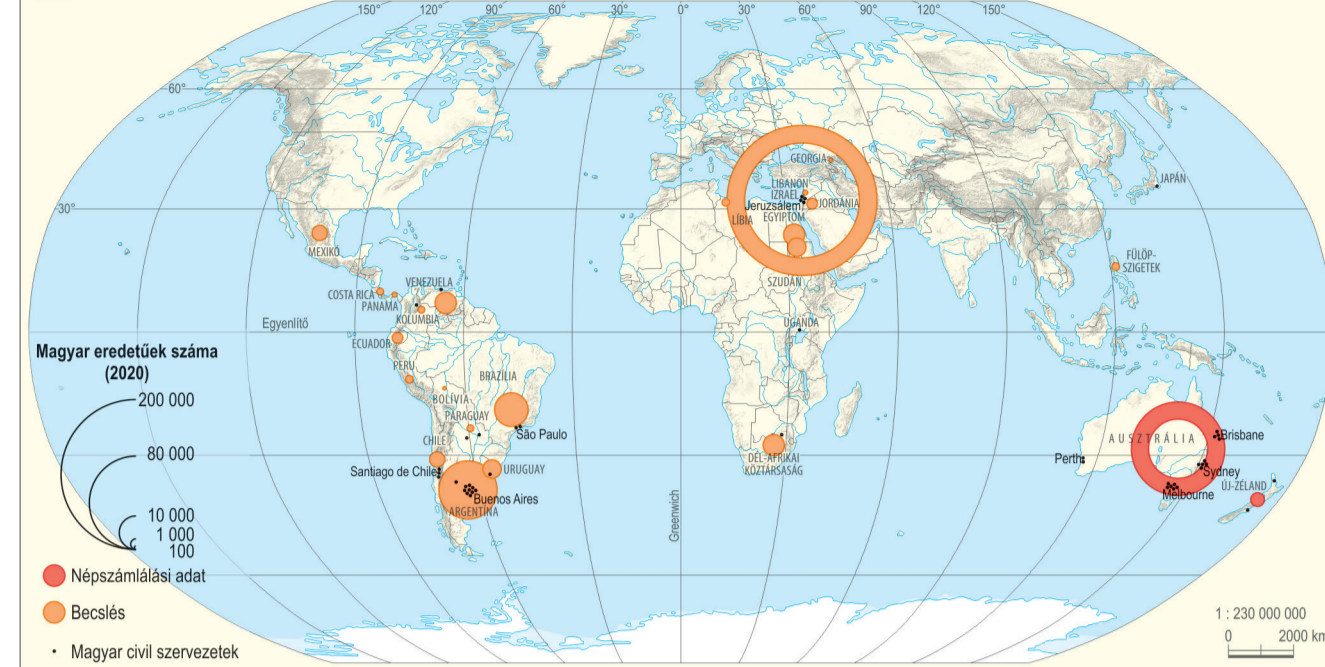
államnál a magyar diaszpóra méretének valószínűsítésénél a magyarországi születések, magyar állampolgárok számát és a Kárpát-medence teljes magyarságára vonatkoztatott (a magyarországiak számához képest alkalmazott) 1,2-es szorzószámot, illetve a helyi magyar szervezetek adatait vettük alapul.

Ennek alapján úgy véljük, hogy az *európai magyar diaszpóra* közel 900 ezer fős, melynek harmada (kb. 300 ezer) Németországban él, akiknek háromnegyede délnémet területek lakója 14. Itt jött létre a 45 németországi magyar civil szervezet 80%-a is, melyek főként München, Stuttgart és Frankfurt am Main városokban, illetve környékükön működnek. A második legnépesebb európai magyar közösség a Kárpát-medencén kívül az *Egyesült Királyság* lakója (200 ezer fő). A britanniai magyar bevándorlásnak a 2010-es évek második felében kezdődő megtorpanása ellenére a magyarországi születések száma 1990 és 2020 között csaknem hétszeresére nőtt, majd a „brexit” következményeként kissé csökkenni kezdett. A szigetországi magyarjainak fele (100 ezer) Londonban, illetve környékén él, ahol a 33 nagy-britanniai magyar civil szervezet harmada működik. Ausztriában az Örvidek területét nem számítva kb. 130 ezer magyar él, mely 5,5-szerese az 1990-ben valószínűsíthető értéknek. Legnépesebb közösségük (50 ezer fő) Bécsben tömörül, ahol a 25 ausztriai magyar civil szervezet háromnegyede található. Számottevő (20–50 ezres) lélekszámú még a magyar diaszpóra Svédországban, Svájcban, Hollandiában és a délnyugat-európai országokban is.

A 2021-es népszámlálás szerint Csehországban 11 ezer, Románia Kárpátokon túli területein 6200 lakos vallotta magát magyar nemzetiségűnek. Csehországban a magyarok száma az ott dolgozó és tanuló magyarországiakkal, szlovákiaikkal együtt elérheti a 30 ezer főt. Ötödörösztük Prágában és környékén él, ahol a 12 csehországi magyar civil szervezetből 5 működik. A Románia ún. régi részén élő magyarok, magyar származásúak legjelentősebb közössége (népszámlálási adatok szerint 2600, becslések szerint 10 ezer fő) Bukarestben és környékén él, ahol jelenleg 11 magyar civil szervezet működik. Moldva magyar eredetű római katolikus csángó lakossága a több mint két évszázados, alapvetően egyházi keretek között zajló elrománosítás (magyarellenes uszítás) következményeként mára nem csupán magyar identitását, hanem magyar nyelvtudását is csaknem teljesen elvesztette. A moldvai katolikusok körében a magyarként nyilvántartottak aránya az 1900-beli kétharmadról 1930-ban 22%-ra, 2021-ben 1,2%-ra (2100 főre) zuhant. A felgyorsult kivándorlás miatt 1992 és 2021 között a moldvai katolikusok lélekszáma 240 ezerről 177 ezerre olvadt. A magukat túlnyomórészt románként és (római helyett) román katolikusnak valló csángók körében a csángó-magyarul is beszélők aránya az elmúlt három évtizedben egynegyedről talán egyhatodra (kb. 30 ezer főre) csökkenhetett.

Az elmúlt másfél évszázadban lezajlott több emigrációs hullám eredményeként továbbra is Észak-Amerikában él a legtöbb magyar a Kárpát-medencén kívül 15. A magukat legalább részben magyar származásúnak vallók száma 1990 és 2022 között 1,8 millióról 1,6 millióra csökkent, főként a fokozódó *asszimiláció*, a lassuló bevándorlás és – jóval kisebb mértékben – az idősök egy részének az óhazába való visszaköltözése miatt. Az észak-amerikai magyar származásúak 80%-a (1,3 millió fő) az *Amerikai Egyesült Államok* (USA) polgára, ahol közel kétharmaduk hagyományosan az észak-keleti országokban és a *Nagy-tavak vidékén* (pl. Ohio, New York, New Jersey, Pennsylvania, Michigan államokban) él. A New York–Pittsburgh–Cleveland–Detroit–Chicago tengely közelében ma is számottevő a magyar származásúak aránya. Az USA-beli magyarok máso-

16 MAGYAROK A VILÁGBAN (EURÓPÁN ÉS ÉSZAK-AMERIKÁN KÍVÜL)

dik legjelentősebb, 147 ezer fős koncentrációja a nyugati parton, főként *Kaliforniában* (110 ezer magyar) jött létre, ahol legtöbbjük lakóhelye *Los Angeles* és *San Francisco* agglomerációjában található. Főleg az elmúlt évtizedek belső migrációja nyomán alakult ki a magyarok közel 100 ezer főnyi, jobbára nyugdíjasokból álló *floridai közössége*; ők jórészt Miami, Tampa és Daytona Beach környékén telepedtek le. Az USA-ban bejegyzett magyar szervezetek közel fele egyházi és közösségi jellegű, de számottevő súlyt (6–10%) képeznek a kulturális, cserkész, érdekvédelmi és oktatási szervezetek is. A magyar civil szervezetek 70%-a az észak-keleti államokban (főként New York, Washington, Cleveland és Chicago környékén) működik, de jelentős súlyt (kb. 15%) képviselnek a kaliforniaiak is. Az USA-beli magyar civil szervezetek legnagyobb ernyőszervezete az Amerikai Magyar Koalíció (1991), de jelentős országos hatáskörű szervezeteik egyebek között az Amerikai Magyar Szövetség (1906), az Amerikai Magyar Alapítvány (1955), az Amerikai Magyar Orvostársaság (1968), az Amerikai Magyar Tanárok Egyesülete (1974), a Külföldi Magyar Cserkészszövetség (1989), az Amerikai Magyar Akadémikusok Társasága (2015) és az Amerikai Magyar Iskolák Társasága (2017).

A *kanadai magyar* származásúak száma a fokozódó bevándorlás miatt 1980 és 2016 között 130 ezerről 348 ezerre nőtt, majd 2021-ben – a lefejeződött bevándorlás és a természetes asszimiláció miatt – 320 ezerre mérséklődött. Az itteni magyarok 54%-a a keleti tartományokban, főként (149 ezer) Ontarióban, túlnyomórészt Toronto agglomerációjában él, ahol a klimatikus viszonyok leginkább hasonlítanak az óhazához. A keletiekhez hasonló lélekszámú (142 ezer) magyar szóródott szét a nyugati tartományokban (a Préri északi részén és a Sziklás-hegységben), ahol többségük a nagyvárosi agglomerációk (pl. Vancouver, Calgary, Edmonton, Winnipeg) lakója. A 70%-ban ontariói és quebeci (többnyire torontói és montreali) székhelyű kanadai magyar szervezetek legjelentősebb ernyőszervezetei a Kanadai Magyar Kulturális Tanács (2001) és a Kanadai Magyarok Országos Szövetsége (2012).

Latin-Amerika országaiban a magyarok, vagy legalább részben magyar származásúak száma az elmúlt fél évszázadban feltehetően megfeleződött a természetes asszimiláció, a bevándorlás lefejeződése, sőt egyes országokból a Magyarországra való (vissza)költözés miatt. 2020 körül az egyes magyar szervezetek becslése és részben a Magyarországon születettek száma alapján a régió magyarjainak számát 54 ezerre tehetjük, akiknek kb. 10%-a született Magyarországon. Legnépesebb közösségeik *Argentínában* (20–40 ezer, főként Buenos Airesben és környékén) és *Braziliában* (8–14 ezer, leginkább São Paulóban és vidékén) élnek 16.

A 4 ezerre becsült *venezuelai magyar* közösség tagjai közül 2018–19-ben politikai és gazdasági okok miatt több százan Magyarországra költöztek. A régió magyar szervezetei 2004-ben hozták létre a hatékonyabb érdekérvényesítés miatt a Latin-Amerikai Magyar Országos Szervezetek Szövetségét. Az argentinai magyar szervezetek közül legjelentősebb az Argentinai Magyar Intézmények Szövetsége (1993), Braziliában a Brazíliai Magyar Segélyegylet (1926) és a Brazil–Magyar Kultúr-egyesület (1950).

Afrika legrégebbi magyar származású közössége a muszlim vallású, arab nyelvű, de mindmáig magyar eredetű *magyaraboké*, akiknek lélekszámát 6–60 ezerre becsülik. A 16. században az Oszmán Birodalom keretén belül idehurcolt magyarok leszármazottai többnyire *Egyiptom* és *Szudán* határvidékén, a Núbiai-sivatagban, a Nílus közelében élnek (pl. Asszuán, Kóm-Ombó, Vádi-Halfa környékén). Számottevő lélekszámú (kb. 4 ezer) magyar származású él még *Dél-Afrikában*, ahová őseik a 19. századtól több emigrációs hullámban érkeztek. Az asszimiláció és az elvándorlás miatt is apadó létszámú itteni diaszpóra legfőbb képviselője a Dél-afrikai Magyar Szövetség (1957).

Ázsiában a legtöbb magyar származású, magyarul beszélni tudó a *Szentföldön* (Izrael, Jordánia, Libanon) talált új hazára a Kárpát-medencei zsidóknak már a 19. század második felétől megindult, de alapvetően a II. világháborút követő bevándorlása (alija) eredményeként. A Magyarországi mai területéről 1919 és 1957 között *Izraelbe* költöztek száma csupán 33 ezer volt, de az 1960-as évek elején az izraeli magyar anyanyelvű közösség lélekszámát 125–200 ezer közöttire becsülik. A fent említett három országban a 2020-as adatok alapján közel 13 ezer lakos született Magyarországon. Ennél azonban nagyobb (akár még 200 ezer is lehet) azok száma, akiknek legalább az egyik felmenője magyar anyanyelvű vagy magyarországi származású volt.

Az *ausztráliai magyarok* lélekszáma a 2021. évi népszámlálás etnikai származási adatai szerint 81 ezer volt. Lélekszámuk az elmúlt három évtizedben megduplázódott, de ez idő alatt a Magyarországon születetteké 29 ezerről 18 ezerre csökkent. Ennek oka elsősorban a régebbi, nagy emigrációs hullámokkal érkezettek elhalálása, másrészt pedig az, hogy a bevándorlásban az erdélyi és délvidéki magyarok egyre nagyobb szerepet játszottak. A magyar felmenőkkel is rendelkező ausztráliaiak harmada Új-Dél-Walesben (főleg Sydney agglomerációjában), 31%-a Victoria államban (többnyire Melbourne vidékén), 18%-a Queenslandben él. Új-Zélandon a 2018-as népszámlálás idején 1638 lakos jelezte, hogy magyar származású. E két ország magyar szervezetek legfőbb képviselője az 1954-ben alakult Ausztráliai és Új-zélandi Magyar Szövetség.

Magyarország Nemzeti Atlasza (MNA)

www.nemzetiatlasz.hu

<i>Szerkesztőbizottság</i>
Kocsis Károly (elnök)
Klinghammer István (tiszteletbeli elnök), Nemerkenyi Zsombor (titkár),
Gercsák Gábor, Kincses Áron, Kovács Zoltán, Zentai László

<i>Kartográfiai Tanácsadó Bizottság</i>
Zentai László (elnök)
Bartos-Elekes Zsombor, Bottlik Zsolt, Buga László,
Gede Máttyás, Gercsák Gábor, Györffy János, Márton Máttyás,
Orosz László, Török Zsolt Győző, Ungvári Zsuzsanna

MNA Állam és nemzet kötet

<i>Kötetszerkesztők</i>
Kocsis Károly (főszerkesztő), Kovács Zoltán, Nemerkenyi Zsombor, Gercsák Gábor, Kincses Áron

<i>Fejezetszerkesztők</i>
Bába Iván, Borsos Balázs, Buga László, Győri Ferenc, Hajdú Zoltán, Halmai Péter, Hevesi Attila, Juhász Dezső, Kocsis Károly, Kovács Zoltán, Kulcsár Gabriella, Máttyás Szabolcs, Pál Viktor, Török Zsolt Győző, Várkonyi László

<i>Képszerkesztő</i>
Magyar Árpád

<i>Szakmai lektor</i>
Probáld Ferenc, Gercsák Gábor, Bereznay András (V. fejezet térképei)

<i>Nyelvi lektor</i>
Kálóczy Katalin, Gercsák Gábor

<i>Borítóterv</i>
Mezei Gáspár – HUN-REN CSFK Földrajztudományi Intézet, Kuti Ildikó – Civertan Bt.

<i>Arculatterv, tipográfia</i>
Kuti Ildikó – Civertan Bt.

<i>Sokszorosítás</i>
Keskeny és Társai 2001 Kft. keskeny nyomda.hu

<i>A kiadvány megjelenéséhez támogatást nyújtott:</i>
Magyarország Kormánya
HUN-REN, Magyar Kutatási Hálózat
Magyar Tudományos Akadémia

A kötet szerkesztésének lezárása: 2024. július 1.

ISBN 978-963-9545-55-7ö
ISBN 978-963-9545-69-4

MAGYARORSZÁG NEMZETI ATLASZA

ÁLLAM ÉS NEMZET

<i>Szerzők</i>
BÁBA IVÁN
BÁRTH M. JÁNOS
BARTOS-ELEKES ZSOMBOR
BENEDEK JÓZSEF
BICZÓ KRISZTINA
BOLLÓK ÁDÁM
BOROS LAJOS
BORSOS BALÁZS
BUGA LÁSZLÓ
CSÜLLÖG GÁBOR
FINTA ISTVÁN
FRISNYÁK SÁNDOR
GYŐRI FERENC
HAJDÚ ZOLTÁN
HALMAI PÉTER
HARDI TAMÁS
HEGEDŰS ÁBEL
HEVESI ATTILA
HONVÁRI JÁNOS
HORVÁTH FRIDERIKA
HUBAI LÁSZLÓ
JANKÓ ANNAMÁRIA
JUHÁSZ DEZSÓ
KITANICS MÁTÉ
KOVALCSIK TAMÁS
KRISKA OLIVÉR
KULCSÁR GABRIELLA
KVECK PÉTER

MARTON TIBOR
MASEK ZSÓFIA
MÁTYÁS SZABOLCS
MORVAI TÜNDE
NAGY MIKLÓS MIHÁLY
NEMERKÉNYI ZSOMBOR
OLÁH KRISZTINA
PÁL VIKTOR
PÁLNÉ KOVÁCS ILONA
PAP JÓZSEF
PAP NORBERT
REMÉNYI PÉTER
SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY KLÁRA
SOMLYÓDYNÉ PFEIL EDIT
TÖRÖK ZSOLT GYŐZŐ
TRINGLI ISTVÁN
UJVÁRY GÁBOR
VADÁL ILDIKÓ
VÁRKONYI LÁSZLÓ
ZAGYI NÁNDOR
ZENTAI LÁSZLÓ

CSÜLLÖG GÁBOR
DEMETER GÁBOR
†DOMANOVSKY GYÖRGY
†ENGEL PÁL
FINTA ISTVÁN
†GLASER LAJOS
GÓRA ZOLTÁN
GYŐRI FERENC
HAJDÚ ZOLTÁN
HALMAI PÉTER
HARDI TAMÁS
†HARKAI IMRE
H. KÉRDŐ KATALIN
HONVÁRI JÁNOS
HORVÁTH FRIDERIKA
HUBAI LÁSZLÓ
JANKÓ ANNAMÁRIA
JUHÁSZ DEZSÓ
KITANICS MÁTÉ
†KNEZSA ISTVÁN
KOCSIS KÁROLY
KÓKAI SÁNDOR
KOMORÓCZY BALÁZS
KÓSA LÁSZLÓ
KOVÁCS ZOLTÁN
KOVALCSIK TAMÁS
†KRESZ MÁRIA
KRISKA OLIVÉR
KULCSÁR GABRIELLA
KVECK PÉTER
†MARTIN GYÖRGY
MARTON TIBOR
MASEK ZSÓFIA

MÁTYÁS SZABOLCS
MORVAI TÜNDE
†NAGY IVÁN
ÖRDÖG ISTVÁN
PÁLNÉ KOVÁCS ILONA
PÁL VIKTOR
PAP JÓZSEF
PAP NORBERT
REMÉNYI PÉTER
SOMLYÓDYNÉ PFEIL EDIT
SOÓS ESZTER
SZABÓ TAMÁS
SZÓKE BÉLA MIKLÓS
TÁTRAI PATRIK
TEKNŐS LÁSZLÓ
TINER TIBOR
TÖRÖK ZSOLT GYŐZŐ
UJVÁRY GÁBOR
VADÁL ILDIKÓ
VÁNDOR ANDRÁSNÉ
VÁRKONYI LÁSZLÓ
ZAGYI NÁNDOR

<i>Térkép- és ábraserzők</i>
†BARABÁS JENŐ
BÁRTH M. JÁNOS
BENEDEK JÓZSEF
BERTUS ZOLTÁN
BICZÓ KRISZTINA
BOLLÓK ÁDÁM
BOROS LAJOS
BORSOS BALÁZS
BUGA LÁSZLÓ
B. TÓTH ÁGNES

CSÜLLÖG GÁBOR
DEMETER GÁBOR
†DOMANOVSKY GYÖRGY
†ENGEL PÁL
FINTA ISTVÁN
†GLASER LAJOS
GÓRA ZOLTÁN
GYŐRI FERENC
HAJDÚ ZOLTÁN
HALMAI PÉTER
HARDI TAMÁS
†HARKAI IMRE
H. KÉRDŐ KATALIN
HONVÁRI JÁNOS
HORVÁTH FRIDERIKA
HUBAI LÁSZLÓ
JANKÓ ANNAMÁRIA
JUHÁSZ DEZSÓ
KITANICS MÁTÉ
†KNEZSA ISTVÁN
KOCSIS KÁROLY
KÓKAI SÁNDOR
KOMORÓCZY BALÁZS
KÓSA LÁSZLÓ
KOVÁCS ZOLTÁN
KOVALCSIK TAMÁS
†KRESZ MÁRIA
KRISKA OLIVÉR
KULCSÁR GABRIELLA
KVECK PÉTER
†MARTIN GYÖRGY
MARTON TIBOR
MASEK ZSÓFIA

MÁTYÁS SZABOLCS
MORVAI TÜNDE
†NAGY IVÁN
ÖRDÖG ISTVÁN
PÁLNÉ KOVÁCS ILONA
PÁL VIKTOR
PAP JÓZSEF
PAP NORBERT
REMÉNYI PÉTER
SOMLYÓDYNÉ PFEIL EDIT
SOÓS ESZTER
SZABÓ TAMÁS
SZÓKE BÉLA MIKLÓS
TÁTRAI PATRIK
TEKNŐS LÁSZLÓ
TINER TIBOR
TÖRÖK ZSOLT GYŐZŐ
UJVÁRY GÁBOR
VADÁL ILDIKÓ
VÁNDOR ANDRÁSNÉ
VÁRKONYI LÁSZLÓ
ZAGYI NÁNDOR